БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
ФЕВРАЛЬ
5
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 26 (3479)

Өртээ 20 коп.

Алдыгы беш чыл планы Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйының болгаш хамыктың мурнунда социалистиг экономиканың үндезини—аар индустрияның күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнүн көрүп турар. Ол планны боттандырары ССРЭ-ниң экономиктиг күчү-шыдалын болгаш ооң тиилетирбес камгаланыр аргалыын улам ыңай быжыктырганы, улустуң чаагай байдалын улуу-биле бедиткени, совет культураны өстүргени ол болур.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының төлевилелинден.

Партияның массалар-биле харылзаазын быжыглаар

Совет улустуң бүгү тиилелгелериниң организакчызы болгаш сорук кирикчизи —Коммунистиг партия ажылчы чоннарның калбак массалары-биле тудуш харылзаалыг. Партия бодунуң XX съездизинге уткуштур чоруп орар үезинде массалар-биле ооң харылзаазы кажангызындан-даа артык улуг күштүг-биле илереп турар.

СЭКП Төп Комитединиң ажылдап кылганы алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады патриоттуг улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап турар. Алдарлыг партиязының съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бүдүрүлгелерниң, МТС-терниң, совхозтарның ажылчыннары, тускай эртемниглери болгаш колхозчулар социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар.

Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторларының хуралынга ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин таныжып чугаалашкаш, санал берген кижи бүрүзү Коммунистиг партияга сеткил-сагыжының ханызындан өөрүшкүлелин илеретпишаан, төлевилетинген планны амыдыралга боттандырар дээш күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн улам бедидерин хүлээнгеннер. Механик эш Шункиннин чугаалааны:—Съезд мурнунуң калбарган социалистиг чарыжынга шилчээш, бистиң коллектив тракторлар септелгезин доосkan, а кедээ ажыл-агый машиналарын февраль 14-түң бетинде бүрүн септеп доозар бис. Ол болза, съездиниң ажыттынарынга бистиң күш-ажылчы белээвис болур.

Бо ышкаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн областың бүдүрүлгелериниң, МТС-териниң, совхозтарының болгаш колхозтарының бүрүзүнде-ле калбарып эгелээн. Бистиң партияның коммунизм тургузуушкунунуң талазы-биле бодунуң бүгү-ле ажыл-чорудулгазынга марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын удуртулга болдуруп, ажылчы чоннарның идепкейинге болгаш инициативазынга даянып турар.

Массалар-биле калбак харылзаалар чокка, ол харылзааларның үргүлчү быжыглаашкыны чокка, массаларның үнүн тооп дыңнап, оларның шиитпирлээр өйү келген хереглелдерин билбес болза, ажылчын ангының партиязы ооң миллион-миллион кижилерин болгаш бүгү ажылчы чоннарны эдертип шыдаар ёзулуг массалыг партия боор шыдавас деп партияның төөгүзү өөредип турар. Мынчангаш массалар-биле харылзаа, оларның ортузунга политиктиг кижизидилге ажылы, оларның күш-ажылга идепкейин бедидери партия кежигүннериниң, бүгү партия организацияларының база бир чугула сорулгазы болур.

Массаларның ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын боттандырбышаан, массалар-биле сүмележип, оларның инициативазынга доктаамал даянып турар партия организациялары ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң талазы-биле мурнунга салдынган сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээрзи билдингир. Бо дугайында Бии-Хем районнуң партия организациязын чижек кылдыр көргүзүп болур.

СЭКП райкому (секретары эш Савкин) үлетпүр, кедээ ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезинге хамаарышкан перспективтиг айтырыгларны бюрога шиитпирлээриниң мурнунда ажылчыннар, механизаторлар, саанчылар, кадарчылар болгаш интеллигенция-биле сүмележип турар. Ол ышкаш партия эге организациялары коммунистерниң ажык хуралдарынга колхоз бүдүрүлгезиниң кол-кол айтырыгларын чугаалажып, ол хуралдарга кежигүн эвес массаларны олуруштуруп, оларның саналдарын өөренип көрүп турар. Массалар-биле шак мындыг харылзаа эки түңнелди берген.

Районнуң ажылчы чоннары эрткен 1955 кедээ ажыл-агый чылында тараа культураларының дүжүдүн болгаш мал ажылының продуктулуун элээн бедитпишаан, күрүне мурнунга планныг онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүсеткеннер. Районнуң алды колхозтарының бежи миллионерлер болган.

Партийжи удуртулганы кайда-ла хөй санныг хуралдар эрттирип, саазын кырында доктаалдар хүлээп алыры-биле солуп турар болдур, ында ажыл-агыйның байдалы бир янзы болуп турар. СЭКП-ниң Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тес-Хем райкомнары ажыл-агыйны эреңгей кыры-биле удуртуп, массаларның ортузунга организакчы болгаш политиктиг кижизидилге ажылдарын кошкак чорудуп турар дээш районнарның база областың партия конференцияларынга шыңгыы шүгүмчүлээн.

Ылангыя Барыын-Хемчик району ажыл-агый хөгжүлдезиниң талазы-биле областың өске районнарындан хожудап турар. Ооң чылдагаанын чүнүң-биле тайылбырлап болурул?

Ол болза хамыктың мурнунда партийжи удуртулганың методтарында четпестер-биле, кижилер-биле ажылда четпестер-биле тайылбырлатынар. Партия райкому болгаш райкүүском, ооң удуртукчулары эштер Санчай, Одан-оол хөй санныг хуралдар чыылдырып, доктаалдар хүлээп ап, саазын-биле удуртурунга кызыгаарлатынгаш, а бүдүрүлгелерге, колхозтарга, МТС-ке болгаш совхозка барып коммунистер, ажылчыннар, саанчылар, кадарчылар болгаш тускай эртемниглер-биле сүмележип ажылдаарын кошкаткан турган.

Бир эвес бистиң районнарывыс, колхозтарывыс, совхозтарывыс шуптузу дең дески ажылдаан болза, тарааның дүжүдү болгаш мал ажылының продуктулуу улам-на хөй болур ийик. Сорулга чүл дээрге, массалар-биле харылзааны улам-на быжыглап, оларның ортузунга партийжи политиктиг болгаш организакчы ажылды үндезини-биле экижидеринде болур. Партия удуртукчуларының амыдыралдан, массалардан хоорук болу бээр чоруу бүдүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш албан организация черлериниң ажылында бар турар четпестерни чогуур өй-шаанда илередип шыдавазындан ангыда, харын ол четпестерниң улам-на ханылап нептерээринге чедирер.

Удуртулганы кабинетке олура хоозун шиитпирлер, аазаашкыннар, кыйгырыглар, чугаалар-биле күүседирин оралдажыр канцеляржы-бюрократсыг ажыл стили-биле арын-нүүр, эрге-дужаал барымдаалавайн шиитпирлиг демисежир херек. Партия организацияларының удуртукчулары массалар-биле хүн-бүрү харылзажып, оларның чурнакчы дуржулгаларынга даяныр ужурлуг. Партияның массалар-биле харылзаазын быжыглаарынга пропаганда болгаш агитация ажылы улуг рольду ойнаар.

Ынчангаш пропаганданы болгаш агитацияны массаларның ортузунга чорударда, ёзу барымдалаар чорукту узуткап, районнуң, колхозтуң, бүдүрүлгениң амыдыралы-биле холбаштырар херек. Партия райкомнары, эге организациялары алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин чугаалажып көөрү-биле холбаштыр бүгү улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам-на деткип, партийжи удуртулганың методтарын сайзырангайжыдары чугула.

Областың партия организациялары ажылчы чоннарның калбак массалары-биле харылзааны улам быжыглавышаан, ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунунуң бүгү адырларынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап шыдаар.

* * *

Чаа-Хөлдүң механизаторлары съезд мурнунуң хүлээлгелерин күүсеткен

ЧАА-ХӨЛ. Бистиң чуртувустуң бүгү чону ышкаш, Чаа-Хөлдүң механизаторлары СЭКП-ниң XX съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып, тракторлар септелгезин февраль 14-те доозар деп хүлээлгени алганнар.

МТС-тиң механизаторлары бар аргаларны, ажыглатынмаан курлавырларны болгаш кезектеп септээр арганы ажыглап тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, септелгениң шынарын экижиткен.

Трактор бригадазының удуртукчузу, БКАД-ниң киржикчизи, Биче алдын медаль болгаш мотоцикл-биле шаңнаткан эш Чылбак, трактористер эштер Беженей, Хертек, Чепрасов, Шактар, токарь эш Глухих, кедээ ажыл-агый машиналарының механиги эш Щункин оларның кижи бүрүзү ээлчег онаалдаларын үргүлчү 40—50 хуу ажырып, а чамдык хүннерде ийи норманы ажылдап кылып, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң үлегер-чижээн көргүскеннер.

Масса-политиктиг ажылды экижиткени күш-ажылга чедиишкиннерни деткээн. Партия организациязының дуржулгалыг агитаторлары беседаларны, солун номчулгаларын мастерскаяларга доктаамал чорудуп, кижилерни күш-ажылчы чедиишкиннерже сорук киирип турган.

Эш Климент Ефремович ВОРОШИЛОВКА

Улуг Лениннiң шынчы өөреникчизи, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң шылгарангай ажылдакчыларының бирээзи—Силерниң чеден беш хар харлааныңарның хүнүнде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели Силерге изиг байыр чедирип тур.

Аныяк чорааш-ла революсчу орукка киргеш, Силер бодуңарның бүгү медерелдиг амыдыралыңарны помещиктерниң болгаш капиталистерниң дарлалынга удур ажылчын аңгының херээ дээш демисел-биле холбаштырган силер. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези дээш, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаары дээш демиселге болгаш Совет күрүнени тургузарынга Силерниң алдар-хавыяңарны Коммунистиг партия болгаш совет улус бедии-биле үнелеп турар.

Партия, күрүне болгаш шериг ажыл чорудулгаларының бүгү-ле албан-хүлээлгелеринге Силер, Бодуңарда чаятынган энергияңар-биле бодуңарның бүгү күжүңерни, билииңерни болгаш амыдыралчы улуг дуржулгаңарны коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг херээнге берип келген болгаш берип турар силер.

Хөй-хөй чылдарда кадык чаагай чурттаарыңарны болгаш бистиң чуртувустуң улустарының чаагай чоруунга, коммунизмниң идеяларының тиилелгези дээш үре-түңнелдиг ажылдаарыңарны чүректиң бүгү ханызындан Силерге күзедивис, бистиң өңнүүвүс болгаш эживис, бистиң эргим Климент Ефремович.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.	ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели.

Эш К. Е. Ворошиловка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошиловтуң Совет күрүнениң камгалалынга шылгарангай ачы-хавыяазын демдеглевишаан, эш Климент Ефремович **Ворошиловка Ленин** орденин болгаш **«Алдын сылдыс»** медальды тывыспышаан, **Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр.**

**ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының
оралакчызы М. ТАРАСОВ.**

**ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
Н. ПЕГОВ.**

Москва, Кремль
1956 чылдың февраль 3.

Совхозтар ажылчыннарынга бажыңнар

ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу чуртталга тудуушкунунуң түңнелин кылган. 1955 чылда ажыл-агыйларга ниити шөлү 1200 муң дөрбелчин метр дөрт аал ниити чурттаар ийи муң бажыңнарны туткан, азы планда көрдүнгенинден 100 муң дөрбелчин метр хөй болуп турар. Украинаның болгаш Латвияның совхозтары чуртталга тудуушкунунуң планын бүдүн чартык катап ажырган, Россия Федерациязында болгаш Азербайджанда план ёзугаар тудар деп турганындан дыка хөй болуп турар.

Эрткен чылын Сибирьниң Уралдың, Поволжьениң, Казахстанның кур болгаш куруккан черлеринде тургустунган тараалаң чаа совхозтарның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары ниити шөлү 680 муң дөрбелчин метр ажыг чүс-чүс чаңгыс аай төлевилел-биле кылдынган чыып туткан бажыңнарны алган.

Чыл бүрүде совхозтарда хуу тудуушкун хөгжүп турар. Чүгле эрткен чылын совхозтарның каш муң ажылдакчылары кедээ ажыл-агый банкызының дузазы-биле боттары бажыңнар тудуп алган. Совхозтар бажың тудукчуларынга дузаламчы кылдыр бызанчыларны, бажың кыры шыварларны, өске-даа ажылчыннарны тускайлап берип турар, тудуг материалдары чедирип алыры-биле совхозтарның машиналарын ажыглаарын чөпшээреп турар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизинге уткуштур

IV кварталдың түңнели

СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозунуң болгаш хоорай Совединиң күүскомунуң каттышкан хуралынга Кызыл хоорайның үлетпүр, транспорт болгаш тудуг черлериниң 1955 чылдың IV-кү кварталында ажылының түңнелин чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң үлетпүрнү күчүлүг көдүрер дугайында доктаалын амыдыралга үре-түңнелдиг боттандырар болгаш партияның XX съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киргеш хоорайның хөй-хөй бүдүрүлгелери болгаш транспорт черлери IV кварталдың бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүседип, продукцияның бот-үнезиниң чигелдезин болгаш шынарын бедидерин чедип алган.

Эрткен чылдың сөөлгү кварталының планын хоорайның бүдүрүлгелери ниитизи-биле 104,9 хуу күүсеткен. Бүдүрүлге планын күүседиринге хөй-хөй бүдүрүлгелер идепкейлиг киржип, социалистиг чарыштың тиилекчилери болган. Кызылдың ыяш заводу квартал планын 124,5 хуу күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 27,9 хуу бедиткен. Ол үениң иштинде продукцияның бот-үнези 2,5 хуу чигээн. Социалистиг чарышка тиилекчи болган дээш ыяш заводунга СЭКП хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң шилчир кызыл тугун хевээр артырган.

Дөрткү кварталдың бүдүрүлге планын хоорайның элээн хөй транспорт организациялары база чедиишкинниг күүсеткен. Транспорт организациялары чүък сөөртүрүнүң планын тонна-километр-биле 130 хуу, тонна-биле 140,8 хуу күүсеткен.

СЭКП хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң шилчир кызыл тугун социалистиг чарышка тиилекчи болган союзсовхозавтотрансның автобазазынга (директору эш Заводьянов, партия организациязының секретары эш Николаев) тывыскан. Автобаза IV-кү кварталдың сөөртүлге планын тонна-километр-биле 200 хуу, тонна-биле 193,4 хуу күүсеткен. Бот-үнени бир тонна-километрга 22 хуу чигеткен. Бо ышкаш чедиишкинни Кызылдың автотранспорт конторазы-биле № 1 чүък автотранспортунуң конторазы чедип алган.

Ынчаарга мооң-биле кады хоорkомунуң бюрозу болгаш хооркүүском, бүдүрүлгелерниң болгаш транспорт база тудуг черлериниң ажылында улуг четпестерниң барын айыткан. Хоорайның бүдүрүлгелеринден алгы заводу биле электростанция IV кварталдың планын күүсетпээн. Кызылдың алдын уургай эргелелиниң болгаш харылзаа эргелелиниң автотранспорт конторалары багай түңнелди көргүскен.

Бүдүрүлгелерде дең-дески ажылдавас, продукцияны үзүктелиишкинниг үндүрер чорук дааранылга комбинадында болгаш мебель фабриказында бар. Бо бүдүрүлгелер продукцияның хөй кезиин айның төнчүзүнде бүдүрүп, буу-хаа ажылдап турар. Мооң түңнелинде продукцияның шынары куду болуп, бот-үнези аартап турар.

«Тыва тудуг» трестизинде болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде техниканы багай ажыглап, ажыл шагын бүдүрүкчүлүг эвес чарыгдап турарының фактыларын хооркомунуң бюрозу буруу шаап демдеглээн.

Партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының төлевилелин ажылчыннарга, инженерлерге болгаш техниктерге ханызы-биле таныштырып өөредирин, оларның бүгү күштерин бүдүрүлге планын күүседиринче, продукцияның бот-үнезин чигедиринче болгаш шынарын бедидеринче мобилизастаарын хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүском бүдүрүлгелерниң директорларынга, партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларынга хүлээндирген. Партияның XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты улам-на калбартырынче оларны кыйгырган.

Чаңгыс эп-сеткил-биле

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының төлевилелин Кызылдың ыяш заводунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары бедик көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Чаа беш чылдың сорулгаларын боттандырарынче чогаадыкчы күш-ажыл-биле кирерин ажылчыннар болгаш тускай эртемниглер хүлээнгеннер.

— Бистиң заводтуң коллективи эрткен чылдарда эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алган. Ынчалза-даа ооң-биле кады бисте четпестер ам-даа бар. Заводта механизацияның деңнели амгы бистиң бүдүрүп үндүрүп турарывыс тудуг материалдарын белеткээринге чедишпейн турар, бар пилорама ремен чок болгаш ол чорук ажылды саададып турар. Хөй күш үнер ажылдарны механизастап, немелде пилораманы тургузары чугула—деп, эш Липанов чугаалааш, нормазын хүн-бүрү үргүлчү ажыр күүседирин хүлээнип, коллективтиң бүгү кежигүннерин кыйгырган.

Коллектив заводтуң алдыгы беш чылда көрдүнген бүдүрүлге сорулгаларын хуусаа бетинде боттандырар, тудуг материалы бүдүрериниң бот-үнезин планда көрдүнгенинден чигедип тургаш, ыяш белеткелиниң планын үргүлчү ажыр күүседир, февральдың бүдүрүлге планын партияның XX съездизиниң ажыттынарының бедиинде күүседир дугайында коллективтиң бүгү ажылчын, албан-хаакчылары бедиткен хүлээлгелерни алган.

Совхозтуң кыштагларында

«Барлык» совхозтуң малчыннары партияның XX съездизинге уткуштур алган социалистиг хүлээлгезин ак-сеткилдиг боттандырып турар. Кыштагладыышкынны эки организастаанындан мал менди болгаш семис, амгы үеде төрүттүнүп турар чаш мал дүрген доругучал, ооң нелери сүткүр болуп турар.

Эш Чүлдүмнүң кадарып турары коъдан хойдан бо хүннерге чедир 130 хой төрээн, ооң хураганнары шупту бар. Эш Бараның хоюндан 97, эш Деспижектинден 70 хураганнар төрүттүнген. Кыштагларда чаш мал өстүреринге таарымчалыг кажаалар болгаш мал чемнери хандыртынган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының төлевилелин таныжкаш, совхозтуң малчыннары улам бедиткен хүлээлгелерни алган. Малды хүр кыштагладыр, чаш малды бүрүн камгалап алыр чорук съездиниң ажыттынар хүнүнге күш-ажылчы белек болур.

Хой бүрүзүнден 4 килограмм дүк

СЭКП Төп Комитединиң ажылдап кылганы алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин Чөөн-Хемчик районда «Октябрьның 30 чылы» колхозтуң колхозчулары бүгү совет улус-биле бир демей күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг уткаан. Артель бүдүрүлгезиниң бүгү-ле участоктарында таныылга хуралдарын калбартып, агитаторлар беседа, номчулгаларны организастап турар.

Колхозтуң дуржулгалыг малчыны эш Сандык бодунуң кадарып турар коъдан хоюн хүр кыштагладырын, чаш малды бүрүн камгалап өстүрерин хүлээнмишаан, бо чылын хой бүрүзүнден 4 килограмм дүктү кыргып алырын демдеглээн. Ол ышкаш чылгычы эш Үмер-оол 156 белериниң кулуннарын шуптузун камгалап алырын хүлээнген. Патриотчу шак ындыг чоруктар хөй илереп турар.

Ыраккы фермада

Бии-Хем районнуң баштайгы миллионери «Кызыл тараачын» колхозтуң Хүтте мал фермазы артель төвүнден чүс ажыг километр ырак черде турар болза-даа малчыннар колхозунуң, областың, чурттуң бүгү амыдыралын хүн-бүрү таныжып турар. Колхоз баштаар чери фермада радиоприемникти садып берген. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелин агитаторлар таныштырып турар.

Фермада киномеханик эш Данчынның удуртуп турары бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери чаа, солун концерттерни үргүлчү организастап турар. Оларның ажыглалынга гитара, балалайка, мандалин болгаш өске-даа херекселдерни садып берген. Фермада байлак ном фондулуг библиотека база бар.

Механизаторларның хүлээлгези

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелин таныжкаш, Балгазында машина-трактор станциязының механизаторлары улам бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Эш Клепиков бодунуң «ДТ-54» трактор-биле капитал септелге чокка 200 гектар чымчак андарылга шөлүн ажылдап кылырын илереткен. Сезон нормазын ынчаар ыракта ажыр күүседирин механизаторлардан Чистобаев болгаш өске-даа эштер деткээн.

Комбайнер эш Болтовский «С-4» деп комбайн-биле сезонда бүдүн чартык норманы, а «С-6» комбайнның башкарыкчызы эш Назаров ийи норманы ажылдаарын хүлээнген. МТС-тиң ийиги трактор бригадазының агрегады бо чылын бот-орулга чарыгдалыг болуп шыдаарын илереткен.

Тудуг бригадазында партия бөлүү

Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхоз эрткен чылын малдың четчир санныг бөлүүн болгаш шыктыг чемнерин белеткеп алган. Ынчалзажок малга четчир санныг кажааларны белеткевээнинден кыштаглаашкын берге байдалдарда эртип турар.

Колхозтуң партия организациязы ол байдалды өөренип көргеш, амгы үеде артель кежигүннериниң күжениишкинин тудугларны калбартырынче угландырып турар. Тудуг ыяжының белеткелин болгаш ону сөөртүр ажылды партия организациязы бодунуң контролюнда алган. Ооң түңнелинде ыяш белеткели чедишкинниг чоруп турар. Амгы үеде тудуг шөлдеринче болгаш пилорамаже чудук сөөртүлгези организастыг чоруп турар, 400 кубометр ажыт чудуктарны сөөрткен болгаш 600 кубометр хирени тайгада белеткеп алган.

Колхозчулар час келирин манавайн тудуг ажылын калбартып чорудуп турарлар. Кыска үениң иштинде колхозтуң электростанциязының бажыңының, чунар бажыңның, колхозчулар чурттаар ийи бажыңнарның болгаш өске-даа тудугларның ханаларын тудуп доосканнар.

Тудуг бригадазының ажылын экижидер сорулга-биле партия организациязы аңаа 6 коммунистерни быжыглаан. Ынчалза-даа бригадага чүгле 18 кижи ажылдап, транспорт болгаш чепсек-херексел чедишпейн турганының ужурундан тудугга болгаш ыяш белеткелинге ажыл хайнышкынныг чорувайн турган. Хову бригадазының кежигүннерин киириштирип тургаш, тудуг бригадазын 40 кижи четир тургузаар болгаш тайгада ыяш белеткелинге 20 кижини немей чорудар деп коммунистер шиитпирлээннер.

Ынчангаш тайгаже 60 хире кижи чорупкан. Баштаар черниң кежигүннери коммунистер оларның ажылын удуртуру болгаш контрольдаары-биле тайгаже үргүлчү барып, ыяш белеткелчилери-биле хүн-бүрүнүң харылзаазын тудуп, эргежок чугула дузаламчыны оларга чогуур өйшаанда бергүзер хүлээлгелиг турганнар.

Ынчалза-даа чамдык чылдагааннардан баштаар черниң кежигүннери бригадага үргүлчү барып шыдавайн турганнар. Ол бригадага күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглап, ыяштың белеткелин болгаш сөөртүлгезин дүргедедирип-биле партия бөлүүнүң ажыл чорудулгазын күштелдирер деп шиитпирлээн. Ол партия бөлүүн ыяш белеткелиниң үезинде тургускан турган. Партия бөлүүнүң организакчызынга дуржулгалыг тудугжу эш Балданны коммунистер соңгуп алганнар. Партия бөлүүнүң эргелерин болгаш хүлээлгелерин коммунистерге колхозтуң партия организациязы таныштырган, өске колхозтарда партия бөлүктериниң ажылының дуржулгазының дугайында элээн хөй материалдарны солуннардан болгаш журналдардан оларга номчуп берген.

Партия бөлүү бодунуң ажылын хамыктың мурнунда күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, ооң бүдүрүкчүлүүн бедидер, а ол ышкаш күш-ажылдың организастаашкынын экижидер хемчеглерни боттарынче угландырарындан эгелээн. Ыяш белеткелиниң болгаш тудугнуң чоруп турарын партия эге организациязының хуралынга болгаш партия бөлүүнге чугаалажып, улуг четпестерни илереткеп болгаш оларны чайладырының аргаларын айыткан. Салдынган сорулгаларны боттандырары дээш демиселче партия бөлүү эгелеп кирипкен.

Ыяш белеткелчилериниң күш-ажылчы идепкейин көдүрери-биле коммунистерниң инициативазын ёзугаар СЭКП-ниң XX съездизинге телептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып чоруткан. Амгы үеде ооң түңнелдери көргүзүг самбыраларында болгаш агитхуудустарда илеретинип турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демиселге коммунистер боттарының үлегер-чижектерин көргүзүп турарлар. Чижээлээрге, партия кежигүннери эштер Оруспай, Айыжы, комсомолчу эш Май-оол олар ажылдың нормазын хүн-бүрүде 130—140 хуу күүседип турарлар. Олар боттарының ажылының дуржулгазын бригаданың өске кежигүннеринге дамчыдып турарының түңнелинде мурнакчыларның саны көвүдээн.

Бир катап бригаданың кежигүннери 7 кижи боттарының кара-туразы-биле Хендергеже чанаттап чорупкаан, ооң мурнунда олар боттарынга онаашкан ажылдың нормаларын каш хүннер иштинде күүсетпейн турганнар. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң ол каржы-хажагай хажыдыышкыны бүгү-ле кижилерни кайгаткан. Ол айтырыгны баштай бригаданың хуралынга чугаалажып көрген. Прогульщиктерге шыңгыы хемчег хүлээдирин коммунистер сүмелеп турганнар. Олар тайгаже дедир четкилеп келгенде, оларны шыңгыызы-биле буруу шапкан. Ооң аңгыда күш-ажылдың учёдун болгаш организастаашкынын экижидер хемчегни база ап чоруткан. Былыр ажылдың нормаларын колхозчуларга хуваап таарыштырган болгаш тус-тус кижилерниң чеже күш-хүнү ажылдап алганын хүн-бүрүде дыңнадып турар.

Ыяш белеткелиниң баштайгы хүннеринде тайгада ажылдап турар колхозчуларның амыдыралынга таарымчалыг байдалдар тургустунмайн турган. Ыяш белеткелчилериниң амыдыралынга таарымчалыг байдалды канчап-даа тургаш хандырар сорулга партбөлүктүң мурнунга тургустунган. Ол айтырыг артельдиң баштаар чериниң болгаш партия организациязының мурнунга база тургустунган. Ону парторганизацияның бюрозунуң хуралынга чугаалажып көрген. Аңаа хүлээп алдынган шиитпирни артельдиң баштаар чери амыдырал кырынга боттандырып чорутканының түңнелинде ыяш белеткелчилериниң амыдыралынга таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Ыяш белеткелчилериниң аразынга масса-политиктиг ажылды калбартып чоруткан чорук ажылдың чедишкинниг болурунга дузалап турар. Агитаторлар солуннарны номчуп, беседаларны чорудуп турарлар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязының соонда партия организациязы агитаторларның чөвүлел хуралын чыылдыргаш, оларга сессияның материалдарын таныштырган.

Амгы үеде СЭКП кежигүнү эш Оруспай, комсомолчу эш Ангакпан болгаш өскелер-даа беседаларны болгаш номчулгаларны чорудуп турарлар. Олар Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының дугайын, эштер Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Индияга, Бирмага болгаш Афганистанга чорааның дугайын ыяш белеткелчилеринге тайылбырлап таныштырган.

Агитаторлар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязының шиитпирлерин ыяш белеткелчилеринге таныштырганының соонда партия бөлүү бригаданың ниити хуралын чыылдырарын шиитпирлээн. Мал ажылын хөгжүдеринге ыяш белеткелчилериниң ролю хову бригадазының ажылдакчыларындан тудак чок деп чүвени билгеш, олар партияның XX съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир 400 кубометр ыяшты белеткээш, тудуглар чорудар черлерге 25 кубометр ыяшты сөөртүп чедирер хүлээлгени боттарынга алганнар.

Партия бөлүүн тургускан чорук коммунистерниң болгаш тудуг бригадазының бүгү кежигүннериниң харысалгазын улуу-биле бедиткен, боттарының инициативазын бүрүнү-биле илередириниң аргазын оларга хандырган. Партия бөлүүнүң ажылының түңнелдерин парторганизацияның коммунистериниң ниити хуралдарынга чугаалашкан.

Колхозтуң партия организациязының ажылында-даа, партбөлүктүң ажылында-даа четпестер ам-даа хөй деп чүвени чугаалап кагза чогуур. Ынчалза-даа практиканың көргүзүп турары-биле алырга, партия бөлүүн тургускан чорук колхоз бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участогунга ажыл-агыйжы сорулгаларны чедишкинниг шиитпирлээринге идиг берген.

К. ДОБРОВ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң инструктору.

Рязань область. Рыбновск МТС-тиң механизаторлары колхозтар шөлдеринге хар ызырындырар ажылды чедишкинниг чорудуп турар.

Аныяк тракторист Василий Нефедов кончуг эки ажылдап турар. Ол СЭКП-ниң XX съездизинге алдар кылдыр нормазын 105 хуудан эвээш эвес күүседир деп хүлээлге алган. Ол 70 гектар черниң харын ызырындырар тургаш, 75—80 гектар черниң харын ызырындырып турар.

Чурукта: В. Нефедов «Чаа орук» колхозтуң шөлүнде ажылдап тур.

Фото **А. Князевтиң.**
СЭТА-ның фотохрониказы.

Харысалганы күштелдирер

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң шээр малы оолдап эгелээн. Ылаңгыя хойжулар Ендан 80 хойдан 80 хураганны, Дамбы-Сюрюң 41 хойдан 41 хураганны, Чырандай 35 хойдан 35 хураганны, Сагаан-Өгбен 25 хойдан 25 хураганны чидириг чокка ажаап алганнар. Колхоз ниитизи-биле малдың 237 чаш төлүн бүрүн камгалап алган.

Дуржулгалыг малчыннарның доруктуруп турары чаш хураганнарның өзүлдези кончуг эки болуп турар.

Ооң-биле чергелештир районнуң кайы-даа колхозтарының инек фермаларының ажылының чогуур негелдезинге четпезин демдеглээри чугула. Ылаңгыя «Коммунизмче орук» колхозтуң инек кадарчызы эш Енданның кадарып турган инээнден 1 бызаа соокка донуп өлген чорук колхозта кымны-даа дүвүретпээн. Ол-ла колхозта эш Манчынчап кадарган инектерин оът чок черге ээлеп, оларны тапкыш кажаага тургузу хондуруп, бодунуң хүлээлгелиг ажылынга харысалга чогун көргүзүп турар.

Колхозтарда мал фермаларының эргелекчилери болгаш мал эмчилери боттуг удуртулганы, практиктиг дузаламчыны малчыннарга кошкак көргүзүп турар. Мал эмчилери фермаларже эвээш чоруп, чылдың улуг кезиин колхоз төвүнге олура эрттирериңге чаңчыга бергеннер.

Ынчангаш фермаларда хүн-чурумун саанчылар, кадарчылар боттарының билир шаа-биле кылып турарлар. Чамдык колхозтарда сүт саалдазының планныг онаалгаларының күүсетинмейн баарының бир кол чылдагааны ындыг корум-чурум чок байдалдан хамааржыр. Мындыг четпестерни узуткаарының хемчеглерин колхозтарның баштаар черлери дарый алыры чугула.

Н. ЛОПСАН,
райкомнуң инструктору.

КӨДЭЭ СОВЕТТЕРНИҢ СЕССИЯЛАРЫ

Көдээ Советтиң ажылын экижидер

Тес-Хем районнуң Самагалдай көдээ Совединиң чоокта чаа болуп эрткен VII сессиязынга көдээ Советтиң даргазы эш Идамның отчёдун чугаалашкан.

Сессияга илерээни болза, көдээ Совет партияның болгаш чазактың салып турар сорулгаларын амыдырал кырынга боттандырары-биле суурнуң чурттакчы чонунуң иштинге политик-массалыг ажылды чорудуп, бүдүрүлге черлериниң ажылын экижидер хемчеглерни ап келген. Ооң түңнелинде Шуурмакта ыяш ажыл-агыйы, районнуң туйбу бүдүрүлгези болгаш дааранылга, чазанылга мастерскаялары чыл планнарын доллур болгаш ажыр күүсеткеннер. 1955 чылда чурттаганың 24 бажыңнары туттунган, 16 бажыңнар крышалатынган.

Ооң-биле чергелештир көдээ Советтиң ажылында четпестерни депутаттар илереткен. Отчёттуг үениң иштинде көдээ Советтиң сессияларын чүгле 4 удаа чыылдырган чорук Конституцияның негелдезинге шуут таарышпайн турар. Соңгукчуларның мурнунга депутаттарның отчёттарын организастап чорутпаан, Советтиң чанында доктаамал комиссияларының ажылын эки удуртуп турбааны-биле чамдык комиссиялар багай ажылдап азы мырыңай ажылдавайн турган. Чижээлээрге, суур сайзырадырының комиссиязы Советтиң боттуг удуртулга чогундан 1955 чылда суурга 800 кезек ыяшты тарып олуртур планның орнунга, чүгле 300 кезек ыяш олурткан, ооң дыка хөйү үнмейн кургап калган.

Чурттакчы чоннуң суг хереглелин хандырар кудуктар чок, ижер суг алыр черде арыг-шевериниң корум-чуруму тургустунмаан.

Көдээ Советтен кандыг-даа кичээнгей салбааны-биле ниити чунар бажыңның септелгези чорутунмаан, ол чунар бажың үргүлчү соок, изиг суу чок, хирлиг болуп турар. Чаа чунар бажыңның тудуу эрткен чылдың сентябрьда доозулган болза-даа соңга, печка кылбаанындан амдыгаа чедир ажыглал чок аңаа турар чорукту көдээ Советтиң, ооң даргазы эш Идамның четпес ажылы деп көрген.

Чурттакчы чоннуң ортузунга тайылбыр массалыг ажылды калбартып, оларны бүдүрүлге ажылынче хандырар хемчеглерни албайн турганындан суурнуң иштинде хөй-нииттиниң амыдыралынга киришпес, боттарының хуузунда чурттап турар хамаатыларның хөй болуп турарын көдээ Советтиң четпес ажылы болур деп сессия айыткан.

Көдээ Советтиң бир улуг четпес ажылы болза, ук суурда ортумак школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидеринге ооң дузалашпайн, өөреникчилерниң ада-иелери-биле ажылды чорутпайн турарында. Ооң ужурундан школаның өөредилгези четпес болуп турар деп сессия демдеглээн.

Көдээ Советтиң организас-массалыг ажылын, ооң доктаамал комиссияларының ажылдарын экижидип тургаш, үстүнде айытынган четпестерни узуткап, Самагалдай суурну улам-на сайзырадырын, суурнуң бүдүрүлге черлериниң ажылдарын экижидерин база чурттакчыларның культура-амыдыралының деңнелин бедидерин болгаш хөй-нииттиниң амыдыралынга оларны улам-на хөйү-биле киириштирерин айыткан шиитпирни сессия хүлээп алган. Шиитпирни херек кырынга боттандырар хемчеглерниң талазы-биле ажылды көдээ Совет, ооң депутаттары болгаш активчилери эгелеп чорудуп турарлар.

З. САГААЧИ.

Четпестерни чайладыр

Өвүр районнуң Солчур көдээ Советтиң 12-ги сессиязы чоокта чаа болуп эрткен. Көдээ Совет 1955 чылда чурттакчы чоннуң ортузунга организас-массалыг ажылды чорудуп тургаш, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң талазы-биле бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны эки күүседип келген деп сессия демдеглээн. Көдээ Советтиң девискээринде «Коммунизмче орук» колхозтуң ажылынга Советтиң депутаттары эки дузалажып турар.

Колхоз мал бажы өстүрериниң, сүт саалдазының болгаш дүк кыргылдазының чыл планын чедишкинниг күүсеткен. Колхозтуң мурнакчы малчыннарының аразында Советтиң депутаттары ажылдап турарлар. Чижээ, хойжу депутат эш Ообакай бодунда быжыглаан 296 хойдан 306 баш хураганны менди камгалап алган, колхозтуң инек кадарчызы эш Тас-оол 47 инектен 47 баш бызааны, өшкү кадарчызы эш Байыр 147 өшкүден 177 баш анайларны бүрүн камгалап алганнар, хойжулар эштер Балдан бир хойдан 2,37 килограмм, Кечил-оол 2 килограмм дүктү кыргып алганнар, саанчы эш Далаа бодунга быжыглаан бир инектен-не 1048 килограмм сүттү сагган. Көдээ Советтиң девискээринде магазин бараан садылгазының чыл планын күүсеткен.

Ындыг болза-даа Советтиң даргазы эш Сазыгның ажылында бар турар улуг четпестерни депутаттар болгаш сессияның киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээннер. Совет көдээ чондан хавырар бот-онаалда үндүрүгүнден 635 рубльди, күрстрахование дадывырындан 737 рубльди амдыгаа чедир хавырып албаан, 600 рубль түңнүг бот-онаалда үндүрүгүнүң акшазын көдээ Советтиң даргалары боттарынга ажыглап турганы илерээн.

Көдээ Совет, ооң даргазы эш Сазыг ук Советтиң девискээринде эмнелге салбырының, мал эмнелгезиниң ажылдарынга база эге школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылынга дузалажырынче сагыш салбайн келгениниң түңнелинде школаның одаар ыяжы бо үеде үстүп турарын депутаттар шыңгыы шүгүмчүлээн. Ооң аңгыда көдээ Советтиң чанында доктаамал комиссияларның ажылдавайн турганы, Советтен ажылчы чоннуң негелде хомудалдарын өй-шаанда харылап бербези, хуу ажылдыг чонну хөй-нииттиниң амыдыралынга киириштирер талазы-биле хемчеглерни албайн турганы сессияга илерээн.

Көдээ Советтиң ажылында айытынган четпестерни дарый чайладып, доктаамал комиссияларның ажылын диргизип чорударын, ында школа, эмнелге черлериниң ажылдарын экижидерин, ылаңгыя школаның одалгазын хандырар дугайында шиитпирни сессия хүлээп алган.

Х. САМБЫЛДАЙ.

Школага одаар ыяш белеткели

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели колхозта чеди чыл школазынга 1956—57 өөредилге чылында 800 кубометр оттулар ыяш белеткеп бээри-биле керээ чаргаш 880 кубометр кылдыр күүсеткен.

Колхозтуң ыяш белеткелинде ажылдап турар колхозчулары кижи эмнелгезиниң, клубтуң, суму Совединиң 350 кубометр оттулар ыяжын февраль 10-да доозар деп, социалистиг чарыштың хүлээлгелерин алган. Эштер Х. Дурду, О. Сыгыртаа, М. Бегзи олар хүнде 5 кубометр ыяш белеткээр нормазын 7 кубометр чедирип турар.

Х. АРАКЧАА.

Социализмниң болгаш капитализмниң экономиктиг чарыжы

Социализм лагериниң экономиктиг күчү-шыдалының болгаш политиктиг туруштарының улам ынай быжыглаашкынының чылы, 1955 чыл эрте берген.

Капиталистиг лагерьге ол чыл экономиктиг болгаш политиктиг чөрүлдээлерниң чидигленишкининиң болгаш ханылаашкынының, капитализмниң туружунуң улам ынай кошкаашкынының чылы болган.

Төөгүлүг хөгжүлдениң түңнелинде ийи удурланышкак системалар — делегейниң социалистиг системазы болгаш делегейниң капиталистиг системазы тывылган болгаш чаңгыс үеде туруп турар.

Социалистиг болгаш капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлер туруп турарын совет кижилер көрүп турар. Ындыг болза-даа, ниитилел болгаш экономиктиг корум-чурумнары аңгы-аңгы чурттарның аразынга тайбың кожа-хелбээ харылзаа черле туруп болур деп олар санап турарлар. Социалистиг болгаш капиталистиг ийи системаларның экономиктиг чарыжының болгаш тайбың кожа туруп болурунуң дугайында В. И. Лениниң эртем ёзугаар үндезилээн аргаларын совет кижилер барымдаалап турар.

Капитализмниң идеологтары капиталистиг корум-чурумнарны бүгү-ле аргалар-биле мактап турарлар. Бистерге ол корум-чурумнар мырыңай таарымча чок, бистер келир үе аңаа хамааржыр улам депшилгелиг ниитилел системазының—социализмниң артык күчүлүүнге бүзүрелдиг бис. Ынчалзажок кымның ёзу-чуруму эки деп айтырыгы боо-чепсектиң күжү-биле эвес, а экономиктиг чарыштың, практиктиг хыналданың чорулгазы-биле шиитпирлетинер ужурлуг. Н. С. Хрущев бистиң партиявыстың үзел-бодалын илеретпишаан, Индияга бодунуң бир чугаазынга мынча дээн:

«Кымның системазы эки эвес, херек кырынга хынап көрээлинер, дайын чокка чаржылынар — деп, капиталистиг күрүнелериниң ажылдакчыларын кыйгырып турар бис. Ол багай санал бе ынчаш? Ол дээрге боо-чепсекти кым хөйнү бүдүрер эвес, азы кым кымны чылча шаап каар эвес, чаржылынарам — деп чугаалаарындан черле дээре. Ынчаар чугаалаар чарыш чонга удур чарыш-тыр, кижилерни узуткаар дээш чарыш-тыр. А бистиң саналывыс дээрге—бүгү улустарның амыдырал деңнелин бедидери дээш тайбың чарыш болур».

Совет кижилер капитализм-биле тайбың экономиктиг чарышты чорударындан кортпас, чүге дээрге бүдүрүлгениң чепсектеринде ниитиниң өнчүзүнге даянып турар болгаш кижини кижи мөлчүүр чорукту, национал болгаш омак-сөөк ылгаар дарлалды болдурбайн турар тургузугнуң артык күштүүнге олар бүзүрелдиг. Совет күрүнениң болгаш Европаның база Азияның улус демократтыг күрүнелериниң туруп турарының бүгү төөгүзү ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системадан артык күштүүнүң дугайын бүзүрелдиг чугаалап турар.

1.

Социалистиг экономика-биле капиталистиг экономиканың аразында чарыш — ол дээрге хамыктың мурнунда улус ажыл-агыйын дүрген хөгжүдеринге кандыг системаның артык турушттуунуң болгаш мергежилдиинин, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин үргүлчү бедидерин кандыг система хандырып турарының дугайында чарыш болур.

Ол чарышка бүгү-ле артык күш социалистиг тургузугнуң талазында. Капиталистиг тургузугда бүдүрүлгениң анархиязы, хоозурадыкчы конкуренция, хоозурадыкчы экономиктиг кризистер чаңчыга болу берген турда, социалистиг экономика планныг (пропорционалдыг) хөгжүлдениң хоойлузунуң салдар хамаарылгазында туруп турар болгаш бүдүрүлгениң анархиязын болгаш кризистерни билбес-даа. Социализмниң үезинде өжээннешкек удурланышкак аңгылар чок, төтчеглекчи мангыс-талчак мөлчүкчү кезектер чок. Мөлчүлгеден хосталгаш, бодунуң чуртунуң ээлери болу берген ажылчы массалар болза, ниитилел бүдүрүлгезиниң үзүктел чок өзүлдезинге ханы сонуургалдыглар.

Социалистиг системаның артык күштүүн ажыглавышаан, совет кижилер улуг чедишкиннерни чедип алганнар. Делегейниң ийиги дайынының сөөлүнде совет экономика кыска хуусааның иштинде чүгле катап тургустунган эвес, харын бурунгаар улуг базымны кылган. 1955 чылда үлетпүр бүдүрүлгениң деңнели 1940 чылга деңнээрге үштен ажыг катап өскен.

Ылаңгыя бүгү улус ажыл-агыйының улам ынай хөгжүлдезиниң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарларының быжыының магадылалының үндезини — аар үлетпүрнүң өзүлдези көрүштүг болуп турар. 1913 чылдан 1954 чылга чедир ССРЭ-ниң бүгү үлетпүрүнүң ниити продукциязы 27 катап өскен турда, бүдүрүлгениң чепсек херекселдериниң бүдүрүлгези 60 катап, а машина тудуушкунунуң продукциязының өзүлдези 160-дан ажыг катап өскен.

Кайы-бир ниитилел системаларының депшилгелииниң чугула көргүзүү болза, экономиктиг хөгжүлдениң темпизи болур. Бо талазы-биле бүгү артык күш социалистиг тургузугнуң талазында.

Чижээ, 1929 чылдан 1954 чылга чедир үениң иштинде ССРЭ-ниң үлетпүр продукциязының немей өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи капиталистиг чурттарда немей өзүлдениң чылда ортумак темпизинден беш ажыг катап бедик болган. Бир эвес ол үениң дургузунда Совет Эвилелиниң үлетпүр продукциязының хемчээли 18 катап өскен болза, АКШ-тың — чүгле 2,1 катап, Англияның — 72 хуу, Францияның — 14 хуу, Италияның — 77 хуу өскен.

Ол сан түңнер — социалистиг экономиканың капиталистиг чурттарның экономиказындан үндезини-биле артык күштүүн бүзүредип көргүзүп турар. ССРЭ ол артык күштүг чоруун ажыглавышаан, үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээлиниң талазы-биле делегейниң ийиги дайынының мурнунда-ла делегейге ийиги черни ээлеп, Европаның улуг-улуг капиталистиг чурттарын ашкан.

Ооң-биле кады хааның ёзу-чурумдан болгаш капитализмден совет улуска эң-не аар-берге салгаашкынның улажып келгенин барымдаалап көөр херек. Бистиң чуртувус капиталистиг күрүнелерден 80—100 чылдар хожудап калган турган. Империализмниң өжээнниг күштери бистиң тургузукчу ажылывыска бар шаа-биле шаптыктап турган: олар биске удур дайынны өөскүдүп, биске экономика талазы-биле кызышкынны чарлап турганнар. Совет күрүнениң догуннап келгенинден бээр 38 чылдарның он сези биске дөгээн дайыннарга болгаш ооң соонда улус ажыл-агыйының катап тургузуушкунунга чарыгдатынган.

ССРЭ-ниң болгаш социалистиг лагерьниң бүгү чурттарының экономиктиг хөгжүлдезинге үлетпүр кризизи болбайн турар болгаш бүдүрүлгениң үзүктел чок көдүрлүүшкүнү болуп турар.

Капиталистиг экономика ооң сыр өскээр хөгжүп турар. Капиталистиг система чүгле 38 чылдарның дургузунда делегейниң экономиказының үш кризистеринге 1920—1921 чылдарда, 1929—1933 чылдарда болгаш 1937—1938 чылдарда таварышкан. Ол кризистер ылаңгыя капитализмниң кол чурту — АКШ-тың экономиказынга күштүг буураашкынны таварыштырган. Делегейниң ийиги дайынының соонда АКШ-тың экономиказы база-ла элээн каш катап кудулаан.

Дайын сөөлүндеги үеде боо-чепсектиң хөйү-биле үндүрер чорук АКШ-тың улус ажыл-агыйынга шыңгыы уржуктарны болдуруп турар.

2.

Социализмниң болгаш капитализмниң экономиктиг чарыжының дугайында айтырыг буржуаз бижээчилерни болгаш экономистерни улам-на дүвүредип турар. Олар бурунгаар көөрүн оралдажып, капитализмге элээн таарыжып болур хире хоозун меге чүүлдерни даап бодап, чогаадып турарлар.

Чижээ, америк экономистер АКШ-тың чоокку 5—10 чылдар иштинде экономиктиг хөгжүлдезиниң перспективаларының дугайында бодалдарны кылып, ол хоозун бодалдарын ССРЭ-ниң перспективалары-биле деңнеп турар. АКШ-тың конгрезиниң каттышкан экономика комиссиязы элээн шырак дээн 150 америк экономистерниң төлевилеп тургусканы илеткелди чоокта чаа парлаан. Олар АКШ-тың үлетпүр продукциязы чоокку 12 чылдарда 50 хуу өзер деп бодап турарлар. Ынчалзажок ындыг бодалдарның боттанмазы билдингир. Сөөлгү 25 чылдарда АКШ-тың үлетпүр продукциязының чылда ортумак темпизиниң өзүлдези чүгле 2,4 хуу четкен.

Капитализмниң ниити кризизиниң улам ынай ханылаашкынының, бараан садылгазының рыноктары болгаш чиик өртектиг чиг-этти алырының черлери дээш демиселге империалистиг чөрүлдээлерниң ханылзаанының болгаш колониалдыг системаның буурап дүшкениниң амгы үедеги байдалдары турда америк экономиканың хөгжүлдезин дүргедедиринге кандыг-даа боттуг барымдаа чок.

Ынчанмыжежок америк экономистер ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң хөгжүлдези ажылчын күжүнүң чедишпези-биле болгаш капитал салыышкыннарынга акша-хөреңгиниң кызырлыышкыны-биле кызыгаарлатынып турар дээн чижектиг хоозун күзээшкиннер-биле боттарының аргалап турар.

Буржуаз политэкономияның ол илби-шидилери боттарының күзелин боттуг чүүл кылдыр көрүп турарлар дээрзин көөрү бо таварылгада берге эвес. Бистиң чуртувуста ажылчын күжүнүң курлавырлары шынап-ла хөй, ылаңгыя күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргалары кончуг хөй. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзеринге бүгү-ле чугула чүүлдерни социалистиг тургузуг берип турар. Чижээлээрге, 1955 чылда үлетпүрде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1940 чыл-биле деңнээрге ийи катап, а 1950 чыл-биле деңнээрге — 44 хуу көвүдээн.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай бедидериниң хемчеглерин, бүдүрүлгеге чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны калбаа-биле нептередип киирерин, бар турар машиналарны селип чаартырының, база бүдүрүлгени организастаарын үндезини-биле экижидерин боттандырып турар.

Социалистиг чарышты калбартып, бар турар техниканы улуу-биле ажыглап тургаш, бистиң улус ажыл-агыйывысты чаа болгаш эң-не чаа техника-биле хандырбышаан, Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары ниитилелдиң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн улам ынай чайгылыш чок бедидерин хандырар.

Капитал салыышкыннарын ап көөрге, Совет Эвилелинде национал орулга үзүктел чок өзүп турар. Национал орулга 1950 чылдыындан 1954 чылда бүдүн чартык катап өскен, а Совет Эвилелинде мөлчүкчү аңгылар чок болган ужурунда, национал орулгада чылда курлавырның үлүү 25—26 хуу болуп турар. Бо бүгү болза социалистиг каттапталыр бүдүрүлгениң бедик темпилерин хандырып турар. АКШ-тың национал орулгазынга чылда курлавырның үлүү ооң эң-не эки дээни 1921—29 чылдарда ортумаа-биле 10 хуу болуп турганындан, а 1930—37 чылдарда 1,4 хуу кудулап бады барган.

Коммунистиг партияның ажылдап кылганы ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйының бедик көдүрлүүшкүнүнүң программазын чамдык буржуаз экономистер күүсетинмес дижип алгырыжып турарлар.

1953 чылда Нью-Йоркка парлап үндүрген «Совет экономиканың хөгжүлдези» деп чыындыга ССРЭ-де көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шыңгыы өзүлдези болдунмас дижип, Совет Эвилелинде «көдээ ажыл-агыйга таарымчалыг фонд черлер кызырылган» төлээде, тарылга шөлдерин дыка калбартырының аргалары шагда-ла доозулган суг деп бадыткап турар.

Ол дээрге мырыңай хоозун чүүл-дыр. 1954—55 чылдарда 30 миллион гектар кур черлерни шиңгээдип ажыглаан чорук буржуаз экономистерниң ССРЭ-ниң чер фондузу «кызыы» суг дээр идегелдерин ырадыр ап октапкан. Социалистиг чер ажылын болгаш мал ажылын көдүрериниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының боттандырып чорудуп турар хемчеглери болза, эң-не чаа техникага болгаш күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг методтарынга үндезилетингеш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чаа, улам-на бедик деңнелин хандырып турар.

В. ЧЕПРАКОВ.

(Уланчызы дараазында үнер).

Совет кижилерниң кадыының камгалалында

1955 чылга деңнээрге 1960 чылда эмнелге оруннарының санын 28 хуу хире, уруглар яслилеринде оруннарның саны—44 хуу, уруглар садтарында оруннарның саны—45 хуу, санаторийлерде оруннарның саны—10 хуу болгаш дыштанылга бажыңнарында оруннарның саны—13 хуу көвүдедир.

(СЭКП-ниң ХХ съездизиниң Директиваларының төлевилелинден).

Белбейниң уруглар эмнелгезинде

Бойдус талазы-биле Каа-Хемниң чараш черлериниң бирээзи—Белбейде уругларның туберкулез эмнелгези бар. Ол черниң бойдус байдалын кыжын көөрге, дыка-ла шимээн дааш чок, чалгааранчыг кылдыр сагындырар. Ынчалза-даа ында бажыңнарның ээлери дыка хөглүг чурттап турар. Эртен даң бажында-ла бичии уругларның чаптанчыг чугаалары, омак сергек каткызы дыңналып кээр. Уруглар эртен туруп келир: элээди уруглар боттарының оруннарын эткилеп алыр, бичии уругларга оларны ажаап турарлар чедип келгеш адык-хептерин чазадак кылдыр кедиргилеп бээр. Уругларга сестра градусниктерни үлеп, эмнерни ижиртип турар. Оон соңгаар оларның хүндүскү солун амыдыралы эгелээр.

Школага өөредилге аңаа эртенгиниң 10 шакта эгелээр. Өөредир материалдарны тайылбырлаарынга дыка мергежил негетинер. Ол хүндүлүг ажылды эш Т. Г. Непомнящая дыка кызымак күүседип турар. Уругларның чамдыызы орунга чыда өөренип турза-даа, олар багай эвес өөренип турарлар. Олар бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнеринге идепкейлиг киржип турарлар. Кара-Хаак школазының интернадынга турган Роза Чооду «Төрээн чурт дугайында» ырыны дыка эки күүседип турар. Ол чүгле ыраажы эвес, харын база кончуг эки өөреникчи болуп турар.

Уруглар боттарының «Өөредилге дээш» деп хана солунун база үндүрүп, «Пионерская правданы» үргүлчү номчуп турарлар. Уруглар боттарының кылыгларының делгелгезин организастаар дээш белеткенип турарлар. Миша Натпит болгаш Роза Чооду олар хостуг шактарында угулзалап даараныр ажылды кылып турарлар.

Арыг-шеверниң чугула чаңчылдарынга уруглар чаңчыгып өөренип турар. Кылаштап болур деп чөпшээрээн уруглар агаарга селгүүстээшкинни кылып турар. Уруглар конькилерни, шанакчыгаштарны негеп турарлар. Оларның ол негелдези чөптүг-даа; ол чүүлдер аңаа турар-даа ужурлуг.

Уруглар боттарының өрээлдерин, орундежектерин дыка арыг-силиг кадагалап турарлар. Элээди уруглар бичиилерин ажаажып, чаа келгеннерни улуг ынакшылбиле уткуп ап, оларны боттарының коллективинге дүрген чаңчыктырып турарлар. Бичии Витя Тоңгактың хары ам 4-ле, ынчалза-даа ол өөрүнге күзелдиг-биле ырлап берип, шүлүктерни чугаалап, дыка хөглүг чурттап турар. Хөй-хөй уруглар аңаа барганынга бодаарга ам танытынмас апаргылаан. Мурнунда аар аарыг турда көргеним Сегбе Найданны мен аңаа баргаш баштай таныываан мен. Мурнунда ол аар аарыг шырайлыг турган болза, ам хүрең-кызыл шырайлыг, орлан-шовал оол апарган.

Уруглар ажаакчылары болгаш эмнелге сестралары бичии уругларны кылыктандырып, муңгаратпас дээш дыка оралдажып турарлар. Бичии Олег Доржу орунга чыда шимчеп ойнаксаары аажок. Ынчалза-даа ону орун кырынга безин шимчеп хөделбес кылып алгаш эмнеп турар. Сестра Е. А. Шестакова бичии оолду чалгаарадып, кылыктандырбас дээш аңаа солун чүвелерни, тоолдарны чугаалап берип, бүгү-ле болдунар аргаларны хереглеп турар. Ол сестра сөөк аарыглыглар салбырында эң эки сестра деп санадып турар. Т. С. Матвеева база-ла уругларны улуг ынакшылбиле көрүп турар. Сестралар үргүлчү-ле уругларның чанында чоруп турарлар. Олар шүлүктерниң утказын тодарадыр номчуурунга уругларны өөредип, эки аажычаңчыга өөредип турарлар. Ында уруглар боттары дүмчүк бораланыр чорук чок, уругларга боттарының өг-бүлезинде ышкаш байдалды тургусkан. Ынчангаш уруглар боттарының бажыңында чүве дег болуп турарлар. Уруглар боттарының ажаакчыларынга болгаш сестраларынга төрээн угбалары, иелери ышкаш кылдыр өөренип чаңчыкkан. Ынчангаш олар эмнелгени ийи дугаар бажыңы кылдыр көрүп турарлар.

Эмнелгениң бүгү ажылдакчылары, оон эргелекчизи М. Г. Третьякова бичии уругларны ёзулуг улуг ынакшыл-биле хүрээлээн. Ол эмнелге черинге мурнунда таарымча чок чоруктар хөй турган. Ынчалза-даа аныяк болгаш кызымаккай эмчи М. Г. Третьякова келген соонда ол эмнелге черинге таарымчалыг байдал тургустунган. Эш Третьякова бодунуң билиин хүн-бүрүнүң практиктиг ажылынга илередип турар. Ол бодунуң кичээнгейин чүгле эмнээр ажылче салып турар эвес, харын база эмнелге ажылдакчыларының политиктиг кижизидилгезинче база улуг кичээнгейни салып турар. Ажылдакчыларга политинформацияны доктаамал кылып, партия төөгүзүн өөреникинге ажылдакчыларны шуптузун хандыткан. Энелгениң бүгү сестралары шуптузу билиг мергежил бедидер талазы-биле бөлгүмде өөренип турар.

Белбейде уруглар эмнелгезинге дузаламчы ам-даа негетинип турар. Сөөк туберкулезтуг уругларга чаа корпустуң тудуунга Каа-Хем райкүүскомнуң талазындан багай дузалажып турарын айтыр херек. Областың кадык камгалал килдизи аңаа ажылдаар эмнелге кадрларын шилииринче кошкак кичээнгей салып турар. Уруглар эмнелгезин аъш-чем продуктулары-биле хандырарынче улуг кичээнгей салыры негетинип турар.

Бистиң келир үевис болур бичии уругларның дугайында партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынын ёзугаар партия, совет болгаш кадык камгалал органнары практиктиг дузаламчыны чогуур-биле көргүзер болза, Белбейде уругларның туберкулез эмнелгези бистиң областың эки эмнелге черлериниң бирээзи болуру чугаажок.

Л. БАСКАКОВА,
областың туберкулез диспансериниң эмчизи.

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунда эмнелге пунктузунуң фельдшери эш Б. Г. Смолякова чоннуң кадыының камгалалы дээш бодунуң кызымак чүткүлдүг ажылы-биле колхозчуларның ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган. Чоңга эмчи дузаламчызын ол эки көргүзүп турары-биле, культурлуг, арыг-шевер чуртталгага колхозчуларны өөредип турар.

Чурукта: эш Б. Г. Смолякованың колхозчу Долзатты шинчип олурары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

БИСТИҢ АЖЫЛЫВЫС

Чадаана эмнелгезиниң хирургия салбырының ажылдакчылары аарыг кижилерни эмнээриниң экижидер талазы-биле элээн хемчеглерни ап келген. Эрткен чылдың дургузунда үш чүс ажыг хирургия операцияларын (кезип эмнээшкинни) кылган. Ол болза, 1951 чылда турганындан 20 ажыг катап хөй. Нарын операцияларның саны көвүдээн, а чамдык операцияларны Чадаанага мурнунда черле кылбайн турган.

Т. Володинаның боостаазының бези уруланган, дыка үр үеде ажылдап-даа шыдавас чораан. Ындыг боостаа безиниң урузун бистиң эмнелгеге бир дугаар-ла кескен. Оон соонда Т. Володина ажылдап турар апарган болгаш ооң кадыы эки. Ол ышкаш Ю. Малышеваның уруг савазы ыжып аараан, ол ыжыкты эки түңнелдиг кескениниң соонда ол кижи база каң-кадык кылдыр сегээн.

Шөйүндүзү долгажып аараан дөрт кижини 1955 чылда база кезип эмнээн, ол аарыгдан аараан кижилерниң өлүр хуузу улуг болгулаар. Ындыг турбуже, Барыын-Хемчиктен келген В. Сүгдүрнү, Хөндергей школазының өөреникчизи Моңгуш Тоюну, Чыргакы чурттуг колхозчу Алдын-Херелди, Өвүр чурттуг Семис-оолду кескени эки түңнелдиг болган болгаш олар шупту экиргеш, сегип чорутканнар. Шөйүндүзү долгажып аарааш, кестириринден ойталаан чүгле чаңгыс кижи өлүп калган. Мынчаар аараан кижилерге бир эвес эмчи дузалашпас болза олар өлүрүнден чайлавас апаар. База Ийме суурдан улуг аараан Моңгуш Тадарны эмнелгеге әккелгениниң соонда, эмчилер көргеш, уруг савазының даштында сааттанган деп аарыын шинчип тыпкан. Чогуур өйүнде кескениниң болгаш хан солуй кудуп эмнээниниң түңнелинде аарыг кижиниң амы-тыны камгалатынган. Өске кезиишкиннерден аңгыда, он ажыг кижилерниң караан база кезип эмнээн бис.

Кезип эмнээр хемчеглерни дидими-биле чорудуп келгениниң түңнелинде Чадаана эмнелгези онкологтуг аарыглардан аңгыда кезип эмнээр аарыг кижилерни область эмнелгезинче барык-ла чорутпайн турар.

Партияның болгаш чазактың совет кижилер дугайында улуг сагыш салыышкынының ачызы-биле болгаш эмнелге дузаламчызын чоңга чоокшулатканы-биле бо бүгү ажылдар болдунуп болур болгаш эки түңнелдерлиг болган.

Бистиң чедиишкиннеривис болза, коллективтиң чаңгыс эптиинден, аарыг кижилерни кезеринге болгаш кадыкшыл сегииринге эки кичээнгейни салып турарындан хамааржып турар. Кезер эмчиниң сестразы Ксения Черемухина, кезип эмнээр салбырның сестразы Вера Черемухина, Лида Кондартюк, Лида Кузьмина, кезер салбырның санитарказы Мария Ошкина болгаш өске-даа эки ажылдап турарлар бар.

Чедиишкинниг ажылдар-биле чергелештир четпес ажылдар база бар. Бистер чоннуң ортузунга кадык чуртталга дугайында лекцияларны болгаш беседаларны амдаа эвээш номчуп турар бис. Кезер эмчилерниң кадрларын белеткээр талазы-биле ажыл область дыка четпес чоруп турар болгаш областың кадык камгалал килдизи ол кадрларны белеткээр талазы-биле чогуур хемчеглерни албайн турар. Дөрт чылдың дургузунда кезер эмчи сургуулунга чаңгыс-даа кижини өөредип чорутпаан чорукту таарымчалыг деп санап болбас.

Совет кижилер чедип алган чедиишкиннеринге оожургап чаңчыкпаан, ынчангаш ажылывыста бар четпестерни узуткаар дээш бүгү күжүвүстү салыры бистерден негетинип турар. Ону кылырынга бүгү аргалар болгаш херектер бисте бар.

ШАБАЕВ,
Чадаана эмнелгезиниң кол эмчизиниң оралакчызы.

Алдыгы беш чыл планының чылдарында эмнелгелерни оруннар талазы-биле бешки беш чылдыындан 2,8 катап хөйнү, уруглар яслилерин бешки беш чылдыындан 2,4 катап хөйнү болгаш уруглар садтарын 2,4 катап хөйнү тудар.

(СЭКП-ниң ХХ съездизиниң Директиваларының төлевилелинден).

Номчукчуларның бижип турары

ЧОННУҢ МАКТАЛГАЗЫНДА

Балгазында туберкулез санаторийиниң эмчизи И. В. Ксенофонтованың дугайын санаторийде эмнедип турар кижилер ынакшыл-биле чугаалажып турар.

И. В. Ксенофонтова 1950 чылдан бээр санаторийде ажылдап келген. Ол бодунуң билиг мергежилин совет кижилерниң кадыын камгалаар херекке ак-сеткилдиг-биле берип турар. Аарыг кижилерни ол улуг кичээнгей-биле көрүп турарын областың кайы-даа районнарында хөй-хөй кижилер билир.

Ирина Владимировна санаторийниң эмчизи болуп турар болза-даа, санаторийниң чоогунда Жданов аттыг болгаш «Революцияның чалбыыжы» колхозтарга, Балгазын МТС-ке болгаш Кызыл-Арыгда уруглар бажыңынга база барып, ол черлерде ажылдап турар аныяк эмнелге ажылдакчыларынга сүме бербишаан, чоңга эмнелге дузаламчызын көргүзүп турар.

Эш Ксенофонтова чүгле инициативтиг эмчи эвес, харын база идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол ында профкомнуң даргазы болгаш партия эге организациязының идепкейлиг агитатору болуп турар.

К. Онга.

* * *

КОЛХОЗЧУЛАРГА ДУЗАЛАП ТУРАР

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунда эмнелге пунктузунуң эргелекчизинде эш Хүргүлек ажылдап турар. Кызылга фельдшер-акушер школазын доосkаш, ында барып ажылдаан.

Колхозчуларга, ылаңгыя ырак черлерде малчыннарга эмнелге дузаламчызын эш Хүргүлек саадал чокка көргүзүп турарыбиле кады, колхозчуларга арыг-шевер дугайын тайылбырлап, бажың иштин каңчаар культурлуг, шевергин тургузарын үргүлчү сүмелеп, айтып берип турар.

Эмнелге пунктузунда арыг-шеверге хамааржыкан болгаш янзы-бүрү аарыглар дугайында номнарны делгээн. Ол чорук чоннуң ортузунга эмнелге талазы-биле пропаганданы нептередиринге чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Эш Хүргүлек колхозта чеди чыл школазының өөреникчилериниң ортузунга аарыглардан баш удур камгаланыр хемчеглерни чорудуп, интернаттың, столоваяның, садыгның арыг-шеверин үргүлчү хайгаарап турар.

Ол-ла черге мурнунда каш чылдарда ооң адазы гвардейжи Хүргүлек база ынчаар ажылдап чораан. Ынчангаш ол ам адазы ышкаш ажылчы чоннарның кадыы дээш кызымаккай ажылдап турар.

А. Шыдыраа.

* * *

ШУДУРГУ АЖЫЛДАКЧЫ

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда эмнелге пунктузунда фельдшер эш Аракчаева чоокта чаа «Мурнакчы», Молотов аттыг, «Дөң-Терек» колхозтарның тайгада тудуг ыяжы белеткеп турар бригадаларынга барып, ында ажылдап турар колхозчуларга эмнелге дузаламчызын көргүскен.

Аңаа дыка хөй кижилерни ол шинчип көрген. Ылаңгыя Молотов аттыг колхозтуң 33 кижизин шинчээш, 14 кижиниң аарып турарын илереткен болгаш оларга ол-ла черинге эмнелге дузаламчызын көргүскен.

Оон аңгыда эш Аракчаева тудуг ыяжы белеткеп турар колхозчуларга медицина талазы-биле беседаны база кылган. Ажылдап турар кижилерни аъш-чем-биле, ылаңгыя эът болгаш сүт-биле эки хандырарын бригадирлерге сүмелээн.

Эш Аракчаева ооң-биле ыяш белеткелчилеринге үш удаа барып турары ол. Ол ышкаш ырак черлерде малчыннарга эш Аракчаева база үргүлчү барып турар.

С. Күдерен.

* * *

САНИТАР БИЛИГЛЕРИН НЕПТЕРЕДИП ТУРАР

Кызыл районнуң Баян-Колда «Х улуг хурал» колхозунуң эмнелге пунктузунда фельдшер эш А. Манаева чоңга эмнелге дузаламчызын көргүзүп турары-биле кады ажылчы чоннарның ортузунга эмнелге пропагандазын чорудуп, санитар билиглерин нептередип турар.

Эш Манаеваның инициативазы-биле «Х улуг хурал», Сталин аттыг колхозтарда, Баян-Кол, Кара-Тал школаларында Кызыл Крест талазы-биле бөлгүмнерни организастаан. Ында хөй-хөй колхозчулар болгаш школачылар өөренип турар. Ол бөлгүмнерни эмнелге пунктуларының ажылдакчылары башкылап турар.

Оон ыңай эш Манаева кадык камгалалының, арыг-шевериниң талазы-биле янзы-бүрү темаларлыг лекцияларны кылып турар.

Б. Багыт-оол.

* * *

ПРОФИЛАКТИКТИГ ХЕМЧЕГЛЕР

Улуг-Хем районнуң Торгалыгда эмнелге пунктузунуң ажылдакчылары ажылчы чоннарның ортузунда профилактиктиг хемчеглерни чорудуп турар. Чаа төрүттүнген 40 уругларга туберкулезка удур тарылганы кылган. Бруцеллез аарыг илередирибиле 1025 кижини шинчээш, оон аарыг болуп илерээннерни эмнеп турар. Мал фермазының ажылдакчыларында 35 кижини бруцеллезка удур тараан. Өске янзы-бүрү халдавырлыг аарыгларга удур 674 кижини тараан.

Эмнелге пунктузунда санитар бюллетениниң ай санында үндүрүп, янзы-бүрү аарыглар-биле демисел дугайында материалдарны ында бижип турар. Мал фермаларын, тудуг бригадазын болгаш хову бригадаларын аптечкалар-биле хандырган.

Х. Маадыр-оол.

Чоннуң эмнелге хандырылгазын экижидер

Мурнунда экономика болгаш культура талазы-биле хожудангай чер турганындан Тыва автономнуг область ам Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың улуг сагыш салыышкынының түңнелинде кыска хуусааның дургузунда бодунуң экономиказын, культуразын болгаш амыдыралын танытынмас кылдыр чаарткан. Ленинчи-сталинчи национал политика тыва улустуң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге делгем орукту ажыткан.

Улус ажыл-агыйының болгаш культураның өзүлдези-биле кады областа кадык камгалалының хереэ база улуг чедиишкиннерлиг болган. Бо чугула айтырыгже—ажылчы чоннарның кадыының камгалалынче партия болгаш чазак улуг сагыш салып турар. Кадык камгалалынга бюджеттиң дөзевилелиниң чыл бүрүде өзүп турары ол дугайын херечилеп турар. Чижээ, 1945 чылда областың кадык камгалалынга 5,5 млн. рубль бердинген турган болза эрткен чылын 32 млн. 500 муң рубльди берген.

Аңаа үндезилээш эмнелге-профилактиктиг болгаш уруглар албан черлериниң саны көвүдээн. Ажылчы чоннарның материал-культурлуг деңнелиниң өскениниң болгаш чоннуң эмнелге хандырылгазы экижээниниң түңнелинде чоннуң төрүүр чоруу көвүдеп, аарыыры болгаш өлүрү эвээжээн. Чоннуң санының өскени-биле болгаш чурттакчылыг черлерниң көвүдээни-биле кады областа эмнелге албан черлериниң четкизи калбарып турар. Бо чылын эмнелге оруннары 1300 чедип турар. Рентген аппараттары 1953 чылда 6 турганындан ам 17 болган. Ынчангаш Өвүр, Эрзин болгаш Бай-Тайга районнардан аңгыда бүгү районнар эмнелгелеринде рентген аппараттары тургустунган. Ол районнарга рентген аппараттарын бо чылдың ийиги кварталында тургузар деп турар.

Бо чылын Кызылда чаңгыс аай төлевилел-биле кылдынган божуур бажыңны ажыглалга киирген. 1956 чылда Тээли, Чаа-Хөл суурларга район эмнелгелерин чедир тудар, уругларның туберкулез эмнелгезин чаартып, сөөк туберкулезтугларның салбырын 25 оруннарга чедир алгылар. Самагалдайда болгаш Балгазынның туберкулез санаторийинде ийи квартиралыг чуртталга бажыңнарының тудуун доозар. Сарыг-Сепке, Суг-Аксынга халдавырлыг аарыглыглар корпустарын, Чадаанага болгаш Кызыл-Мажалыкка ледниктерни болгаш ногаа шыгжаар черлерни тудуп тургузар.

Бистиң областың ажылчы чоннарының кадыының камгалалында ам үеде 180 ажыг эмчилер болгаш ортумак эртемниг 800 чыгыы эмнелге ажылдакчылары ажылдап турар. Оларның иштинде боттарының карак-кызыл күш-ажылы-биле чоннуң ынакшылын болгаш хүндүткелин чалаап алган эмнелге ажылдакчылары дыка хөй. Ындыг эмнелге ажылдакчыларынга Кызылда уруглар эмнелгезиниң кол эмчизи, область Совединиң депутады эш Радченко, Каа-Хемниң район эмнелгезиниң кол эмчизи эш Зверев, Чаа-Хөлдүң район эмнелгезиниң фельдшери эш Бегзи, Каа-Хем районнуң Бүрен-Бай-Хаакта фельдшер эш Новиков, «Сталинчи орук» колхозта медпункт эргелекчизи эш Орешкова, Тес-Хем районнуң Берт-Даг сумузунда медпункт эргелекчизи эш Борбай-оол болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Областа чоннуң эмнелге хандырылгазы экижип, эмнелге албан черлериниң четкизи калбарып турза-даа, эмнелге-профилактиктиг черлерниң ажылының деңнели болгаш байдалы партияның болгаш чазактың ол талазы-биле салып турар сорулгаларынга болгаш негелделеринге ам-даа четпейн турар болгаш оларның ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Чоннуң эмнелге хандырылгазының шынары ам-даа куду болуп үргүлчүлевишаан болгаш эмнелге ажылдакчыларының талазындан аарыг кижилерни кичээнгейлиг көрбес, чалаашкынга баарындан ойталаар таварылгалар бар.

Эмнелге албан черлеринде улуг четпестерниң бирээзи болза, ол черлерниң чем продуктулары-биле хандырылгазының багайы болуп турар. Эът, сүт, мал саржаа, дагаа чуургазы чижектиг продуктулар удаа-дараа четпейн баар таварылгалар бар. Ылаңгыя Бай-Тайганың, Өвүрнүң, Эрзинниң район эмнелгелеринге 1955 чылда чем продуктулары-биле хандырылга багай турган. Ол районнарның хереглекчилер ниитилелдери эмнелге болгаш уруглар албан черлерин хандырарынче четпес кичээнгей салып турар. Аарыг кижилерге барык чаңгыс аай чем берип, чайгы үеде ногаа аймаа чок болуп турар. Бүгү чай дургузунда Белбейде уругларның туберкулез эмнелгези болгаш областың туберкулез диспансери чем продуктулары-биле дыка багай хандыртынып турган.

Эмнелге болгаш уруглар албан черлериниң чем продуктулары-биле багай хандырылгазы чүгле четчир санныг чем продуктуларны үндүрүп берип турарында эвес, харын база эмнелге эргелекчилериниң, эмчилерниң хыналда чогундан болуп турар. Ынчаарга областың кадык камгалал килдизи (эргелекчизи эш Серекей) аарыг кижилерни аъш-чем-биле хандырарынче четпес кичээнгей салып, эмнелге болгаш уруглар албан черлеринге практиктиг дузаламчыны четпес көргүзүп турар.

Кадык камгалалында база бир улуг четпес чүүл болза, эрги үениң артыышкыны болур халдавырлыг аарыглар-биле демиселдиң багай тургустунганы болур. Кадык камгалалының органнары туберкулез аарыгларны илередир болгаш эмнээр талазы-биле ажылды четпес чорудуп турар. Областың туберкулёзка удур диспансери ол ажыл талазы-биле багай ажылдап турар. Туберкулёз аарыглыгларны амбулатория дамчыштыр халас эмнээринге хөй херекселди берген турунда-ла, оларны эмнээри ыракта четпес. Бо ажыл ылаңгыя районнарда багай тургустунган болгаш ол талазы-биле контроль кошкак. Чаа-Хөл районнуң кадык камгалал килдизиниң эргелекчизи эш Крестьяниковтуң талазындан контроль чок болганы-биле антибиотиктерниң учёдунуң журналынга демдеглелди багай кылып турар. РСФСР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң экспедициязының илереткени туберкулёз аарыглыгларның дугайында бүгү эмнелге документилерин ында чидирген.

Областың туберкулёз албан черлеринде активтиг терапияның чугула методу болур кылымал пневматораксты херекке албайн турар. Чижээ, РСФСР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң туберкулезка удур дузаламчы килдизиниң начальниги эш Текуловтуң 1955 чылда хыналдазы-биле илеретингенинден алырга, 1954 чылда областың туберкулёзка удур диспансеринге эмнедип турган 35 аарыг кижилерден чүгле 18 кижиге кылымал пневматораксты кылган. Шагаан-Арыг хоорайга ол арга-биле чүгле 4 кижини эмнээн.

Туберкулёз аарыглыгларны районнарда эмнеп турары четпес чорутунуп турунда-ла, областың туберкулёзка удур диспансериниң ажылдакчылары чер-черге практиктиг дузаламчы көргүзери-биле районнарже ховар үнүп турар болгаш туберкулёзка удур демисел талазы-биле ажылды контрольдавайн турар. Областың туберкулёзка удур диспансери (кол эмчизи эш Вайнштейн) областа туберкулёзка удур демиселдиң талазы-биле ам-даа организастыг, методтуг төп болуп шыдаваан.

Областа туберкулёз-биле аарыыр чорук хөй болуп турар чорук областың кадык камгалал килдизиниң мурнунга, ол ышкаш областың туберкулезка удур диспансерниң мурнунга чугула сорулгаларны салып турар болгаш туберкулёз-биле демиселдиң талазы-биле шиитпирлиг хемчег алырын олардан негеп турар.

Кадрларның хөй халажыр, солчур чоруу кадык камгалалының ажылында база улуг четпес чорук болуп турар. 1954—1955 чылдарда бистиң области 60 эмчилерни хүлээп алган хирезинде 64 эмчилер областан үнүп чорутkан. Кадык камгалалының ажылының практиказында кадрларны ажылга шын эвес томуйлап турар чоруктар бар. Эмчилерни тускай мергежээн эртемиңиң аайы-биле ажыглавайн турар. Чижээ, рентгенология талазы-биле тускай белеткелди эрткен эмчи Тайцти амга чедир ол эртеминге ажыглавайн турар. Ол хирезинде чамдык районнарда рентгенолог эмчилер чок.

Бистиң областың эмнелге ажылдакчыларының чугула сорулгаларының бирээзи болза, эмнелге дузаламчызын кедээ чонче чоокшуладыры болур. Аарыг кижилерни эмнелгеге чыттырып эмнээр арганы областың кадык камгалалының органнарының ажыл чорудулгазының үндезининге тургузар херек. Кедээ чоннуң эмнелге хандырылгазын улам экижидер талазы-биле кадык камгалалының органнары ам-даа хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг. Кедээге эмнелгениң диспансерлиг аргазын калбаа-биле нептередири кедээде бүгү эмнелге ажылдакчыларының чедип алыр ужурлуг чугула сорулгазы болур. Кедээде эмнелге пунктуларын болгаш район эмнелгелерин доктаамал эмчи кадрлар-биле хандырарының бүгү хемчеглерин областың кадык камгалал килдизи алыр хүлээлгелиг. Ооң-биле холбаштыр эмнелге ажылдакчыларының амыдырал байдалының дугайында улуг сагыш салыры, хуузунда чуртталга бажыңнарын тударынга күрүнеден берип турар чээлини калбаа-биле ажыглаары эргежок чугула.

Областа санитар-пропагандазын хөгжүдери негетинип турар. Совет кадык камгалалының ажылдакчызы бүрүзү санитар-чырыдышкынны база чорудар хүлээлгелиг. Ынчалза-даа область эмнелгезиниң ажылдакчылары, ол ышкаш районнарда чамдык эмчилер санитар-чырыдышкын пропагандазынга кошкак киржип турар. Кадыкшылганың калбак хемчеглерин чорударда кадык камгалалының идепкейлиг дузалакчызы Кызыл крест ниитилели болур. Эмнелге ажылдакчылары боттары ажылын чорударда ол ниитилелдиң бежигүннеринге даяныр ужурлуг. Санитар пропагандазын организастаарынга болгаш чорударынга Кызыл крест ниитилелиниң активчилерин калбаа-биле киириштирер херек. Санитар болгаш гигиена билиглерин пропагандалаар ажылды үндезини-биле экижидерин ССРЭ-ниң Кадык камгалал министри бодунуң № 20 дужаалында негеп турар. Бо ажылга культура бажыңнарын, клубтарны, библиотекаларны болгаш культура-чырыдыышкынның өске-даа черлерин ажыглаары эргежок чугула. Совет кижилерниң кадыын камгалаарының болгаш быжыглаарының чугула чүүлү болур санитар культураның деңнелин улам бедидеринге бүгү-ле болдунар аргалар долузубиле, чогаадыкчы ёзу-биле ажыглатынган турар ужурлуг.

Кадык камгалалының органнары болгаш чер-чер Советтериниң күүскомнары эмнелге-профилактиктиг болгаш уруглар албан черлеринге чогуур чурумну тургузарынче угланган хемчеглерни ап, эмнелге черлериниң тудуушкунунче, септелгезинче, одаар чүүл белеткелинче болгаш чем продуктулары-биле хандырарынче онза кичээнгей салыры эргежок чугула.

СЭКП-ниң хооркому болгаш райкомнары кадык камгалалының органнарының ажылын удуртуруун болгаш контрольдаарын күштелдирип, областа кадык камгалалын улам ыңай экижидеринче эмнелге ажылдакчыларының күжениишкинин угландырар херек.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң ХХ съездизиниң Директиваларының төлевилелинде кадык камгалалының улам ыңайгы хөгжүлдезин, кадык камгалалының органнарының профилактиктиг ажыл-чорудулгазының деңнелин көдүрерин, чоннуң эмнелге хандырылгазының культуразын бедидерин хандырар деп айыткан. Директивалар төлевилелинде кадык камгалалының талазы-биле айыткан сорулгалар кадык камгалалының органнарының, бүгү эмнелге ажылдакчыларының ажыл чорудулгазынга дайынчы программа болур ужурлуг.

Совет Тываның эмнелге ажылдакчылары, бүгү совет улус-биле кады, СЭКП-ниң ХХ съездизинге чаа-чаа чедиишкинниг ужуражыр дээш бүгү күштерин салып турар. Олар эрес шудургу күш-ажылы-биле бистиң чурттуң улустарының коммунизм тургузуушкуну дээш улуг демиселинге боттарының салыышкынын киирерлер.

А. ТЫЛЫСОВ,
СЭКП обкомунуң административ болгаш садыг-саң органнарының килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

Чепсегленишкинни дүжүрериниң удурланыкчыларының оптуг аргалары

Чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыы—амгы үениң эң чугула болгаш амыдыралдың үндезин айтырыгларының бирээзи. Эндере чепсегленишкинни соксадырынга боттуг хемчеглерни ап чорудары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга, улустар аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдеринге болгаш бүгү-нити тайбыңны быжыглаарынга дуза болур ийик деп чүвеге делегейниң улустары бүзүрелдиг.

Совет Эвилели чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырарының, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруурунуң база ол хемчеглерни боттандырарынга улустар аразының чогумчалыг контролюн тургузарының айтырыгларын практикага шиитпирлээриниң чедип алырынче күженишкиннерин салып келген болгаш салып-даа турар. Чепсегленишкинни дүжүрер айтырыглар талазы-биле дугуржулга чедип алырынче угланган боттуг саналдарны киирген-биле кызыгаарлатынмайн, Совет чазак бистиң чурттуң чепсектиг күштеринден 1955 чылда 640 муң кижини кызырган, Финляндияның девискээринге турган совет шериг-далай базазын дүжүрген, бо чылын камгалалга үндүрер чарыгдалдарны барык-ла 10 миллиард рубль эвээжеткен болгаш элээн хөй чурттар-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаарынга хөй-хөй чүүлдерни кылган.

Совет Эвилелиниң ап чоруткан ол хемчеглерин делегейниң хөй-ниитизи тайбыңның хереэнге чугула салыышкын кылдыр үнелеп турар. «Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказы соок дайынның талалакчыларын бүгү делегейге көзүлдүр-ле илередип чылча шапкан, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкаткан болгаш дайынзырак калчаараашкыннарны дыка эвээжеткен»—деп Индияның «Нав Дживан» солуну демдеглеп бижээн.

Совет чазак улустар аразының шиитпирлетинмээн айтырыгларын бүгү улустарның эрге-ажыктарынга таарыштыр эң дүрген шиитпирлээри дээш моон соңгаарда демисежир. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга бодунуң чугаазынга Н. С. Хрущевтуң айтканын ёзугаар алырга, —«ынчанмыже аңаа чүгле бистиң күженишкиннеривис четчир эвес. Маңаа бистиң өөрлеривистиң күженишкиннери база негетинер».

Ындыг турбуже, шак ындыг күженишкиннерни барыын талакы күрүнелер, хамыктың мурнунда Каттышкан Штаттар кылбайн турар. Харын олар улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай чымчадырынче угланган-на хемчеглерни шуптузунга удур хөделип турар болгаш чепсегленишкинни дүжүрериниң идеязын шуут-ла хүлээвейн турар.

Президент Эйзенхауэрниң конгресске чоокта чаа чоруткан «чурттуң байдалының дугайында» чагаазында АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң «шериг күчүзүн хевээр арттырары» эргежок чугула деп база катап онзалап демдеглээн, ынчангаш, херектиң шынында-ла ыңай чепсеглениринче кыйгырыг бар болган. Чепсегленишкин дүжүрериниң айтырыынга келгеш, Эйзенхауэр чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырар база атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруур сорулганың дугайында чаңгыс-даа сөс чугаалаваан. Эйзенхауэр чүгле контроль тургузарының айтырыын болгаш ССРЭ-биле шериг информациязы солчурунга хамаарышкан саналды, база агаардан чурук тырттырылгалары кылыр дугайын арбын чугаалаан.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Гамильтон чепсегленишкинни дүжүрер дугайында «чугаалажыышкыннарның баштайгы 7—8 чылдарының дургузунда АКШ-тың кылган ийикпе хүлээп алган кандыг-даа саналдарын Вашингтон моон соңгаар деткивес» деп үндезин чок эвес түңнел кылып, Эйзенхауэрниң чагаазын тайылбырлаан. «Шынында-ла АКШ хамыктың мурнунда атомнуг ийикпе атомнуг эвес чепсектиг күштерге хамаарыштыр кандыг бир кызыгаарлаашкын-биле бодун бектээрин күзевээн ужурунда Эйзенхауэрниң саналы (ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың девискээрлериниң кайы-кайызын агаардан чурукка тырттырарын кылыр дугайында **—Д. Б.**) кылдынган болдур ийин деп бүгүдээ сезиглеп турар»—дээрзин ол корреспондент оон ыңай уламчылап бижээн.

АКШ-тың чазаа атомнуг чепсекке идегеп турар, «ынчангаш атомнуг чепсекти дүжүрерин чедип алыр сорулгалыг улустар аразының күженишкиннеринге киржирин күзевейн турар» деп америк шериг талазы-биле хайгааракчы, халажып үнген бригада генералы Филлипс ол-ла айтырыгга хамаарыштыр «Нью республик» журналдың арыннарынга медеглээн. Америк шериг ажылдакчылары херек кырында «чепсегленишкиннер дүжүрер дугайында кандыг-даа чугаалажыышкыннарны болдурбас» деп ол хайгааракчы немеп бижээн.

Барыын талакы күрүнелер чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле ап чорудар элээн хөй хемчеглерни боттандырарынга боттарының чөпшээрежип турарын чогуур үе-шаанда медеглээн деп чүве билдингир. Ылаңгыя, беш улуг күрүнелерниң чепсектиг күштериниң чедир кызыртынган турар ужурлуг деңнелин доктаадыр дугайында айтырыгны дугуржуп каан турган. Чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырарының дугурушкан деңнелиниң 75 хуузу боттанган соонда ядролуг чепсекти бүрүнү-биле хоруурy күштүг болуп кирер ужурлуг дээрзинге барыын талакы күрүнелерниң төлээлекчилери база-ла чөпшээрешкен. Ындыг турбуже, ооң соонда олар ол айтырыгларны херек кырында чугаалажырындан ойталаан болгаш шынында-ла оларны тооп-бодавайн барганнар.

«Ынчанмыже, барыын талакы күрүнелер ол айтырыгның талазы-биле 1955 чылдың майга чедир боттарының ээлеп турган туружун өскерткен болгаш боттарының саналдарындан ойталааннар»—деп югослав «Недельне информативне новине» солуннуң директорунуң айтырыгларының харыыларынга Н. А. Булганин чугаалаан. Женевага даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралының көргүскенин ёзугаар алырга, олар чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырарының база атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруурунуң идеязындан херек кырында шуут-ла ойталап турарлар.

ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның туруштарын амдыгааштан-на таварыштырган ийикпе чоокшулаштырган, чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында, чогаатынар конвенцияның кол саавырларын дугуржуру дөрт күрүнелерниң бирги чергелиг сорулгазы болур ужурлуг деп даштыкы херектер министрлериниң Женевага болган чөвүлел хуралынга совет төлээлер айытканнар. Совет төлээлер атомнуг чепсекти мораль-политика талазы-биле буруу шаап көөр дугайында Чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралынга Н. А. Булганинниң киирген төлевилелин хүлээп алыр деп санал берген. Барыын талакы күрүнелер ол саналдарны хүлээп албайн, делегейниң бүгү хөй-ниитизиниң мурнунга боттарын чепсегленишкиннер дүжүрериниң удурланыкчылары кылдыр көргүскеннер.

Чепсегленишкин дүжүрер дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының X сессиязынга чугаалажып көрген. Ынчалза-даа АКШ болгаш ооң эвилелчилери бүгү улустарга амыдырал талазы-биле чугула ол айтырыгны чугаалажырын мунгаштадырынга киреринче угланган боттарының шугумун аңаа база-ла уламчылааннар.

АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш Канаданың чепсегленишкин дүжүрер айтырыгның талазы-биле Ассамблеяга хүлээп алдынган каттышкан резолюциязы КНО-нуң Ассамблеязының мурнундагы, тоску сессиязының резолюциязынга демейлээрге, атказр бир базым болуп турар. Оңгу сессияның резолюциязы элээн хөй кол туруштарның талазы-биле дугуржуп каапкан чүүлдерни тоо-бодавайн, контрольду чепсегленишкин дүжүрериниден адырып, шынында-ла чепсегленишкин дүжүрериниң талазы-биле улустар аразының конвенциязын чогаадып кылырын тодаргай эвес хуусааже соңгаарладып турар. АКШ болгаш ону эдерген күрүнелер чепсегленишкин дүжүрер дугайында дугуржулга чедип алырының практиктиг оруктарын тодаргайлаан совет чазалгаларны сессияга хүлээвейн барганнар. Олар контрольдуң болгаш чепсегленишкин дүжүрериниң айтырыгларын бир дөмей чергелиг кылдыр үнелээрин төлевилеп көрген Индияның чазалгазын база хүлээвээннер.

Сирияның төлээзи 1955 чылдың август 29-та эгелээн ажылын КНО-нуң чепсегленишкин дүжүрер талазы-биле комиссиязының адаккы комитеди уламчылаар кылдыр ону база катап чыылдырар деп ол комиссияга санал берген резолюция төлевилели киирген. Ол төлевилел база хүлээп алдынмаан.

Эндере чепсегленишкинни соксадырынга чогумчалыг хемчеглерни ап чорударының орнунга барыын талакы күрүнелер «контроль» дугайында база нургулайында-ла агаардан чурук тырттырарынга хамаарыштыр Эйзенхауэрниң саналының дугайында хоозун чугаалар-биле кызыгаарлатынган. Ынчаарга чепсегленишкиннерни, чепсектиг күштерни кызырар болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээн хоруур дугайында дугуржулгалыг шиитпир чок болганда, кандыг-чүү контроль дугайында чугаа турар боор?

Агаардан чурук тырттырар дугайында санал айтырыгның ужурун шиитпирлевес деп чүвени ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга чугаазынга Н. С. Хрущев тодаргай болгаш бүзүрелдиг-биле көргүскен.

«Чепсеглээшкиннерни кызырарын баш удур херек кырынга көрбейн, харын-даа ону улам калбартырын көрүп турар байдалдарга девискээрлерни эргий ужудары болгаш агаардан чурук тырттырары чүгле дайынче чүткүлдүг болгаш дайын калчаараашкынның өөскүдеринге идиглиг боор болур. Ол болза, контроль эвес, харын контрольга дөмейлешпес болуп турар. Ол болза, херек кырында өске чурттуң күштерин эки билип алыр сорулга-биле ажыглатынар чепсек болур.

Ол чуртче хенертен халдаарынга эң-не таарымчалыг үени шилип алыр дээш, ындыг арга-биле алдынган медээлерни ажыглаан туруп болур дээрзи канчап тодаргай эвес деп. Мындыг айтырыг тургустунуп келир: шериг разведказы дээр чүведен ол чүнүң-биле ылгалырыл? Херек кырында чүнүң-биле-даа ылгалбас.

Чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыын боттуг ёзу-биле көөрү: чепсегленишкиннерниң деңнелиниң дугайын, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаар дугайын дугуржуп алыры, бир чурттуң өске чуртче хенертен халдаар чоруун болдурбазының аргазын берип турар, демир оруктар белдиринге, далай базаларынга, аэродромнарга болгаш өскелерге-даа улустар аразының контролюнуң амгы байдалдарда болдунуп болур болгаш чогумчалыг системазын тургузары өске херектир. Ындыг хемчеглер черле боттаныр болур болгаш улустар ол хемчеглерге байыр чедирер ийик».

Ындыг болза-даа, чепсегленишкин дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээриниң боттуг ындыг аргазынга «соок дайынның» талалакчыларының күзел-сонуургалдары таарышпазы илдең. АКШ болгаш ооң агрессчи блоктар талазы-биле өөрлери чепсегленишкин дүжүрер дугайында эвес, харын чепсегленир дугайында сагыш салып турар деп чүвени практика көргүзүп турар. Соңгу-атлантика блогунуң (НАТО) чөвүлели НАТО-нуң армияларын ядролуг чепсек-биле чепсеглээри дээш, Барыын Германияны дагын чепсеглээрин дүргедедири база Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке шериг белеткелдерин күштелдирери дээш, НАТО-нуң Барыын Европада шериг-агаар күштерин үштүң бири хуу немештир улгаттырары болгаш оон-даа өске чүүлдер дээш бодунуң сөзүн чугаалаан деп чүве билдингир.

АКШ-тың камгалал министри Вильсон чепсектиг күштер херектериниң талазы-биле сенат комиссиязының хуралынга «бистиң (тодаргайлаарга АКШ-тың—**Д. Б.**) чепсектиг күштеривистиң нити дайынчы күчүзү өзүп уламчылаар» деп чоокта чаа медеглээн. Министр бо чылын чепсектиг күштериниң бодунуң составының санының улгаткан дугайын, шериг-далай флодунуң болгаш ужар-чүүлдүң күштелген дугайын дыңнаткан.

Июль 1-ден эгелээн чаа бюджет чылында АКШ-тың шериг сорулгаларынга үндүрер чарыгдалдары 35,5 миллиард доллар болур, ол болза, эрткен чылдагызындан барык-ла 1 миллиард хөй болган. Шынында-ла, «Вашингтон пост энд Таймс Геральд» солуннуң демдеглеп турарын ёзугаар алырга, шериг дузаламчызының программазынга болгаш атомнуг энергияны дайын сорулгаларынга таарыштыр хөгжүдеринге үндүрер чарыгдалдарны катай бодаарга шериг акшаландырыышкыннары «40 ажыг миллиард доллар, тодаргайлаарга бүгү федералдыг бюджеттиң чартыындан оранчок улуг болур».

Барыын чүк чурттарының шериг ажылдакчылары «атомнуг стратегия» чогаадып кылбышаан, атомнуг чепсээн көргетпишаан турар. Мырыңай чоокта чаа англи ужар-чүүл маршалы Слессер, Дюссельдорфка чүве чугаалааш, массалыг узуткаашкынның чепсээн улустарның хоруур дээн негелделеринге удур аскы көвүктелгиже шууган турган. «Бис атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруурy-биле чөптежип шыдавас болгаш чөптежир эргевис-даа чок, чүге дээрге, ол чепсек—бистиң кол оорганыр чүүлүвүс»—деп, дайынның ол талалакчызы медеглээн.

Чепсегленишкин дүжүрериниң удурланыкчыларының ындыг янзылыг дайынзырак медеглелдери—үш-үлүрүм чүве эвес. Олар болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының идеязын сөс кырында деткип, чогум херек кырында калчаалыг чепсегленишкинче, улустар аразының харылзааларын чидиглендиреринче чүткүл салып турар кижилерниң ёзулуг күзел-бодалдарын бүгү делегейниң мурнунга илередип турар.

Дендеп турар миллитаристер термоядролуг чепсек оларның «кол оорганыр чүүлү» ол деп бадыткааш, азып-тенип турар деп чугаалаза чогуур.

«Чепсегленишкинни дүжүрериниң чамдык удурланыкчылары олар күш талазы-биле кандыг-бир артык чүүлдүг болуп турар, ынчангаш чепсегленишкинни дүжүрери оларга ажык чок дээр аянныг меге-хоозун үндезинни барымдаалап турарлар. Боттарының харамдыкан оюнунга олар шыңгыызы-биле чазыптып болурлар дээрзин бис бакка сурагжаан «күштүң туружундан» политиканың ол камгалакчыларынга сагындырып келген болгаш сагындырып-даа турар бис»—деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Тайбыңга ынакшылдыг улустар Совет Эвилелиниң күженишкиннерин, чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыын таарымчалыг шиитпирлээринге база тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынга ооң белениин кончуг эки көрүп, төлептиг-биле үнелеп турар. Ооң-биле кады чепсегленишкинни дүжүрериниң удурланыкчыларының оптуг аргаларын улустар кичээнгейлиг хынап, оларның үүлгедиглерин шиитпирлии-биле буруу шаап, тайбың дээш демиселге боттарының серемчилелин болгаш шиитпирлиин бедидип турар. Чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырарынче база атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруурунче угланган соңгаарладып болбас хемчеглерни алыр деп улустуң негелделери чер бүрүзүнде күчүлүг чалгыг болуп өзүп турар.

Д. БОЧАРОВ.

Совет-норвег харылзаалар

ОСЛО. 1955 чылдың ноябрьда Норвегияның премьер-министри Эйнар Герхардсенниң ССРЭ-ге чораанының түңнелинде болгаш Москвага ат салдынган Совет-норвег кады кылган дыңнадыг ёзугаар ССРЭ-биле Норвегияның арасында экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалар хөгжүп турар. Атомнуг энергия талазы-биле совет шинчээчи эртемденнерниң төлээлери бо үеде Норвегияда аалдап чоруп турар. Норвег чазактың чалааны-биле балык тывыжының тускай эртемниг совет төлээлери февральдың эгезинде Норвегияга чеде бээр. Бо чылдың чазынында «Известия» солуннуң чалааны ёзугаар норвег парлалганың янзы-бүрү органнарының төлээлекчилери ССРЭ-ге кээр. Норвегия биле ССРЭ-ниң арасында кызыгаар Пасвикальв хемниң гидро курлавырларын ажыглаарының эргелерин эң-не чогумчалыг хуваарының дугайында болгаш Баренцова далайда аварий-камгалал албанының дугайында айтырыглар талазы-биле чоокку үеде Ослога совет болгаш норвег экспертилерниң чугаалажыышкыннары болур.

Норвегия биле ССРЭ-ниң арасында студентилер солужарын таарыштырып турар Профэвилел, аныяктар болгаш спорт организацияларының арасында кады ажылдажылганы хөгжүдери, база ол ышкаш уран чүүл ажылдакчыларын солужары планизтынып турар. (СЭТА).

ВДР-де культура болгаш өөредилге хөгжүлдези

ХАНОЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, ВДР-ниң культура болгаш чырдыышкын министерствозу 1956 чылда культураны болгаш өөредилгени хөгжүдериниң программазын чогаадып кылган. Республиканың эге болгаш ортумак школаларының четкизи дыка калбарар. Долу эвес болгаш долу ортумак школаларның өөреникчилериниң саны тус-тузунда 25 болгаш 49 хуу көвүдээр. Республиканың дээди өөредилге черлериниң четкизи дыка калбарар. Элээн хөй чаа дээди өөредилге черлерин болгаш факультеттерни ажыдар. Университеттиң өөреникчилериниң саны 2 ажыг катап көвүдээр.

1956 чылда ВДР-ге номнарны эрткен чылдаазындан 40 хуу хөйнү парлаар.

Ниитиниң библиотекаларының болгаш номчулга черлериниң четкизи дыка калбарар. Көдээ районнарны болгаш тудугларны хандырар сорулга-биле көжүп чорууp библиотекаларны организастаар. Өске чурттар-биле культурлуг аргыжылга дыка калбарар.

(СЭТА).

ССРЭ болгаш улус демократиязының чурттары-биле Бирманың садыглажып турары

РАНГУН. Дөрт миллион хире фунт стерлинг өртек түңнүг машиналарны, үлетпүрнүң дериг херекселдерин, тудуг материалдарын болгаш хереглелдиң бараанnарын Совет Эвилелинден, Чехословакиядан, Герман Демократтыг Республикадан, Венгриядан Рангунга чоокку үеде сөөртүп чедирген турар деп «Нью-Таймс оф Бирма» солун дыңнаткан. Хандырылга министри Бо Мин Гаунгунуң баштап чораан садыг төлээлери Совет Эвилелинге, Чехословакияга, ГДР-ге болгаш Венгрияга барып чораан үезинде ол бараанnарны садып алган.

(СЭТА).

Соңгу Африкада байдал

ПАРИЖ. Соңгу Африкада дүшкүүрлүг байдалдың күштелгениниң дугайын Париж парлалгазы дыңнадып турар. «Франс-суар» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Мароккода Таза суурнуң соңгу талазынга даштыкы легионнуң шериглериниң болгаш Марокконуң тура халыышкын кылган чурттакчыларының арасынга чепсектиг сегиржип алыышкын болган, ол сегиржип алыышкынның үезинде 20 легионнар болгаш 40 тура халыкчылар өлүрткен. Дайын чорудулгалары ында үргүлчүлеп турар. Чепсектиг сегиржип алыышкыннар Таунат деп чурттакчылыг черниң барыын талазынга база болгулаан. Ол районга болган тулчуушкуннарга Францияның ужар-чүүлү идепкейлиг киржип турар. Марокконуң чөөн талакы районнарынга шыңгыы хөлзээшкиннер сөөлгү хүннерде база болгулаан.

Француз шериглер дайын чорудулгаларын Оран департаментиде (Алжир) база кылып турар. Даглыг районнарда хоргадап турар алжир тура халыкчылар-биле тулчуушкуннарны француз чеди батальоннар Марокко кызыгаарының чоогунда чорудуп турар. Тура халыкчылар-биле чепсектиг тулчуушкуннар Алжирниң өске-даа районнарында болгулап турарын «Франс-суар» солун дыңнаткан.

(СЭТА).

Канадада ажыл соксадыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. Торонтодан Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадып турары болза, Оттава, Торонто, Сент-Катарис, Монктон болгаш Виндзор хоорайларда «Дженерал Моторс» деп америк компанияның заводтарының 17 муң ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны беш ай үргүлчүлеп турар. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин бедидерин негеп турар.

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. Национал хуралдың хуралы январь 31-ниң орай кежээзинге чедир үргүлчүлээн. Ги Молленинг чазак декларациязының соонда чугаалажылга болган. Ынчан тус-тус парламент бөлүктериниң төлээлекчилери чаа чазактың программазын болгаш составын боттарының канчаар көрүп турарын илереткен. Барыын үзелдиг эң улуг бөлүктерниң бирээзи «хамаарышпас республиканчыларның» төлээлекчизи Поль Рейно мурнундагы хөй нурууның партиялары-биле чугаалажыышкыннар кылырындан ойталааны дээш «республиканчы фронтунуң» (чазакты тургускан социалистерниң, радикалдарның болгаш өске-даа чамдык бичии бөлүктерниң эвилелиниң) удуртукчуларын шүгүмчүлээн. Алжирге хамаарыштыр политика чорударда «коммунистер колдап турар хөй нурууга даянмазынче» Ги Моллени Поль Рейно кыйгырган.

Ынчалзажок өске-даа барыын үзелдиг бөлүктерде ышкаш «хамаарышпастарның» бөлүүнде чаңгыс аай бодал чок болган. Алызында барып «хамаарышпастар» болгаш «чөөн үзелдиг республиканчылар каттыжыышкынының» кежигүннери бадылаашкын үезинде дадагалзаарын шиитпирлээннер. «Эвилел болгаш француз акыдунма» («пужаданың шимчээшкини») деп дендии барыын үзелдиг бөлүк чазакка удур бадылаар деп медеглээн. «Социал республиканчыларның» бөлүү чазактың чаа баштыңының бүрүн эргелерин бадыткаар дээш бадылаарын шиитпирлээн.

Компартияның парламент бөлүүнүң даргазы Жак Дюкло Национал хуралдың чөөн үзелдиг хөй нурууга даянган чазакты тургузарынга бүгү күженишкиннерни салырынга Коммунистиг партияның белениниң дугайын сагындырган. Ону барымдалааш Коммунистиг партия бодунуң депутаттарының саны чазакты баштаар эргени негээр арганы ооң бодунга берип турбуже, чазакты тургузарын социалист кижиге дагзырын президентиге саналдаан деп ол чугаалаан. Реакцылыг партиялар бүгү күштерин улусчу фронтунуң чазаанга удур демиселче угландырган. Ол оптуг аргаларны чылча шавар төлээде чөөн үзелдиг партиялар каттыжар болгаш соңгукчулар мурнунга боттарының алган хүлээлгелерин шиитпирлиг күүседир ужурлуг.

Эң-не соңгаарладып болбас айтырыг Алжир дугайында айтырыг болуп турар деп Дюкло үргүлчүлеп чугаалаан. Ону шиитпирлээр төлээде алжир улустуң бүрүн эргелиг төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннар чорударының чаңгыс аргазы бар. Алжир улустуң национал күзел-чүткүлдерин хүлээп көөрүн Коммунистиг партия чедип алырын оралдажыр.

Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга харылзааларны экижидеринге Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында кереэ эргежок чугула дээрзин Дюкло онзалап демдеглээш, Европага блоктар тургузарының планнарын буруу шапкан. Амгы байдалдарда герман айтырыгны шиитпирлээри берге болганда, Ги Молле чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгны бодунуң декларациязында бирги черде салганының ол фактызын Дюкло чүүлдүг деп көрген.

Декларацияның социал-экономиктиг айтырыглар дугайында бөлүүнге хамаарыштыр Дюкло ажылчы массаларның бадалын экижидер деп Ги Молленинг хүлээлгезин коммунистер медээ кылдыр хүлээп ап турар деп медеглээн. Ги Молленинг чазаа калбак массаларның күзелдеринге таарышпайн турзажок, коммунистер Ги Молленинг бүрүн эргелерин бадылаары дээш бадылаар апаар, чүге дээрге улус массаларының ыйыышкыны дензи дараан эң чоокку үеде боттарынга ажыктыг кылдыр чайылдырыптар деп чүвеге бүзүреп турар деп Дюкло чугаалаан. Өске-даа бөлүктерниң элээн хөй төлээлекчилериниң санал бергениниң соонда Ги Молле ораторларга доңчу харыылар берген. Ооң соонда даргалакчы Ги Молленинг чазааның баштыңының бүрүн эргелерин бадылаар дугайында айтырыг талазы-биле бадылаашкын мурнунда парламент бөлүктери чөвүлежип алыры-биле база дагын чапсар чарлаан. (СЭТА).

Кипрде байдал

ЛОНДОН. Ортулукта байдалды англи чазактың кежигүннери-биле Лондонга барып чугаалашкаш, оортан январь 26-да ээп келген Кипрниң губернатору фельдмаршал Хардинг Кипрни Греция-биле катап каттыштырар дээш шимчээшкинниң удуртукчузу архиепископ Макариос-биле ужурашкан.

Бот баш миннип шиитпирлетинер эргени негеп турар тус черниң чонунуң чаа демиселдерни үндүреринге Лондондан Хардингтиң ээп келгени чылдак болган. Январь 26 болгаш 27 хүннериниң дургузунда Кипрге өөреникчилерниң болгаш аныяктарның чыскаалы болган.

Никозияга өөреникчилерниң полиция-биле сегиржип алыышкыны болган, ооң түңнелинде элээн каш аныяк өскеннерни тудуп хоругдаан.

Дараазындагы хүн англи полиция болгаш шериглер Никозияга школачыларның чыскаалынга халдаан, чүге дээрге, ол школачылар боттарының хоругдатырган эштерин хостаарын негеп турганнар. Өөреникчилер удурланыышкынны кылгылаан. Хоорайның кудумчуларын баррикадалар шыва алган турган. Полиция карак чажы төгүлдүрер газтыг гранаталарны ажыглаан. Өөреникчилерниң ортузунда балыглатырганнар база бар, 30 хире кижини полиция тудуп алган.

Хардингтиң Макариос-биле чугаалажыышкыннары доозулган соонда дыңнадыг чарлаан. Губернатор Лондонга бодунуң чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң дугайын Макариоска дыңнадып берген болгаш «Кипрниң политика болгаш конституция айтырыгларынга» хамаарыштыр англи чазактың туружун аңаа тайылбырлап берген.

Парлалга дыңнадыгларын ёзугаар алырга, херек кырында колониалдыг ёзу-чурумну хевээр артырбышаан, Британ империяның чагыргазынга ортулуктуң «бот баш миннип шиитпирлетинериниң принцивин» чарлап турар конституцияны Кипрге тыпсырыышның дугайында чугаа чоруп турар.

Рейтер агентилелиниң демдеглээни-биле алырга, эрткен неделяда Лондонга чугаалашкан кол айтырыгның талазы-биле чөрүлдээлер бир тээ «ажып эртинмээнде январь 28-теги чугаалажыышкыннарның түңнелдерин таарымчалыг кылдыр үнелеп болбас».

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

БИЧИИ УРУГЛАРНЫ КОРГУТПАҢАР!

— Уду! оон башка кокай-ашак сени алгаш баар. Ол дөө азыгда чаштына берди...

Бичии уруг шуглак иштинге чыда, ол кокай-ашак кандыг янзы болур чүве ирги деп сагыжынга бодаарын оралдажыр. Өрээл ишти караңгы. Азыгда кандыг-ла бир үннер дыңналгылаар. Ол-даа моортай болуру чадапчок. Ынчалзадаа бичии уругнуң корткан бодалынга азыгда чаштынып турар болгаш ам дораан ону алыр дээш чедип келир кокай-ашак чурутунуп эгелээр. Бичии уруг корткаш оожургай бээр.

А кырган-авазы амырай бээр. Бичии уруг ыттавастай берген.

Ынчалдыр улуг улустар бичии уругларның медерел системазын кемдедип турарлар. Коргуушкун болза, бичии уругларга орааштыг коргуушкунну тывылдырар, ооң уйгузун үрээр. Коргуушкун—аар бодал. Бүгү организмниң ажылын таарыштырып турар медерел системазын баксыратпышаан, корткан бодал чүректиң, шөйүндүлерниң болгаш өске-даа органнарның шын ажылдаарын үреп турар. Уругларны оюн-баштак-биле безин коргудар чорукту кажан-даа болдурбас. Коргудупканының сөөлүнде бичии уруглар келдирлеп эгелээр таварылгалар тургулаар.

Корткан бичии уруг хөй кезиинде бүгү-ле чүүлдерден коргуп эгелээр. Ол болза, медерелдиң аар-берге үрелишкининге чедирип болур.

Бир эвес бичии уруг караңгыдан коргар апарган болза, ол байдал-биле билдилиг демисежир, ону ол үндезин чок айыылзыныглардан шыдамыккайы-биле адырар ужурлуг.

Бир студент мынча деп сактып чугаалап турар: «Бичемде мен кончуг корттук чораан мен, чүге дээрге, мээң сагыш-бодалым болза, хөй хоозун чүүлдер дугайында солун чугаалардан доюлган турган. Чааскаан караңгы өрээлге артарымдан азы дашкаар кудумчуже үнеримден кончуг коргар турган мен. Кым-бир-ле кижи мени халып кээп сегирип алыр ышкаш кылдыр сагындырар турган. Ачам кажан ол дугайында эскерип кааш, оон мээң ол корттук байдалым-биле шыдамыккай демисежип эгелээн. Ол мени караңгы кудумчуже хаая эвес үндүре бергеш, мээң-биле кады азыг бүрүзүн барып көрүп база ында коргунчуг чүү-даа чок деп чүвеге мени бүзүредип, тайылбырлап бээр турган...».

Бурган-шажынның чүдүг-сүзүглелинге үндезилетинген хуулгаазыннар, чажыт сүнезиннер, тываажаң оранынга чуртталгага бүзүрел, сүлде-сүнезиннерниң бар болурунуң дугайында болгаш өске-даа ындыг янзы-бүрү хоозун чугаалар бичии уругларга улуг хора чедирер. Ындыг янзылыг хоозун шажынчы-чүдүлгениң меге бодалдарының дугайында хоозун чугаалардан төрелдер боттарының ажы-төлүн камгалаар ужурлуг.

Бичии уругларны коргутпаңар! Коргуушкун болза, бичии уругларны ажынчак-кылыктыг болдуруп, оларны аартыр.

Уругларның нерв системазын камнаңар!

Тыва областың санитар-чырдыышкын бажыңы.

Кызыл хоорайның найырал кудумчузунда № 153 бажыңда чурттап турар хамааты Зинаида Федоровна Черкашина адрези билдинмес ашаа Чаш-оол Байнаевич Ховальттан чарлыр дугайында херек көдүрүп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның ийиги участогунуң улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.